

Masteroppgave

ADM750 Samfunnsendring, organisasjon og ledelse

**Mot almenningens tragedie med myten om
utenlandske fotballspillere?**

- Om endringer i rekrutteringsmønsteret til norsk toppfotball

Martin Gjendem Mortensen

Molde, 7.6.2009

Høgskolen i Molde

Publiseringsavtale

Tittel på norsk: Mot almenningens tragedie med myten om utenlandske fotballspillere? – Om endringer i rekrutteringsmønsteret til norsk toppfotball

Forfatter: Martin Gjendem Mortensen

Fagkode: ADM 750

Studiepoeng: 45

Årstall: 2009

Veileder: Hallgeir Gammelsæter

Fullmakt til elektronisk publisering av oppgaven

Forfatter(ne) har opphavsrett til oppgaven. Det betyr blant annet enerett til å gjøre verket tilgjengelig for allmennheten (Åndsverkloven. §2).

Alle oppgaver som fyller kriteriene vil bli registrert og publisert i Brage HiM med forfatter(ne)s godkjenning.

Oppgaver som er unntatt offentlighet eller båndlagt vil ikke bli publisert.

Jeg/vi gir herved Høgskolen i Molde en vederlagsfri rett til å gjøre oppgaven tilgjengelig for elektronisk publisering:

ja nei

Er oppgaven båndlagt (konfidensiell)?

ja nei

(Båndleggingsavtale må fylles ut)

- Hvis ja: **Kan oppgaven publiseres når båndleggingsperioden er over?** ja nei

Er oppgaven unntatt offentlighet?

ja nei

(inneholder taushetsbelagt informasjon. Jfr. Offl. §13/Fvl. §13)

Dato: 7.6.2009

Mot almenningens tragedie med myten om utenlandske fotballspillere?

Om endringer i rekrutteringsmønsteret til norsk toppfotball

Masteroppgave i Samfunnsendring, organisasjon og ledelse

Martin Gjendem Mortensen

Høgskolen i Molde

Våren 2009

Forord

Denne oppgaven kommer på toppen av en utdanning som har gitt meg mye kunnskap. Jeg vil takke alle som ikke bare har bidratt til å vise meg veien til kunnskapen, men som også har vært med og stimulert evnen som gjør at jeg bedre kan reflektere, analysere og sette kunnskapen i forskjellige perspektiv.

Proessen med å skrive en akademisk oppgave var ny for meg, men har vært utrolig lærerik og spennende. Jeg har alltid likt tanken om å bruke teori på ting man er interessert i. Det er spennende å se på forskjellige perspektiver i noe som man er en del av i hverdagen. Å forske på fotball har vært interessant fordi det gir et annet perspektiv enn hva man får i en supporterrolle og det har vært artig å se fotball fra et teoretisk ståsted.

Jeg vil først og fremst takke min veileder Hallgeir Gammelsæter. Han har vært en god veileder gjennom hele prosessen med gode og konstruktive tilbakemeldinger, og har med sin innsikt i temaet kunnet tenne nye lys når det har blitt mørkt.

Jeg vil også takke min gode venn og akademiker Trygve for gode samtaler og innspill både på og utenfor oppgaven. Man trenger ikke alltid å være alvorlig for å være seriøs, og med det dannes også en plattform med humør og entusiasme som må ligge til grunn for å utrette noe.

En takk sendes også til de som har vært med i denne undersøkelsen og som har gjort denne oppgaven mulig.

Sist, men ikke minst, vil jeg takke min samboer Anja for å stå ved min side og for den ekstra støtten under arbeidsbelastende perioder i oppgaven.

Takk!

Martin Gjendem Mortensen

Molde, 7.6.2009

Sammendrag

Denne oppgaven ser på hvordan og hvorfor rekruttering av fotballspillere i eliteserien, Norges øverste divisjon, har endret seg i perioden fra år 2000 til 2008. En rekke strukturelle ordninger har endret rammen fotballen opererer innenfor, da spesielt med tanke på den økte kommersialiseringen og liberaliseringen norsk fotball har vært igjennom.

Problemområdet oppgaven springer ut fra er hvorfor norske toppklubber handler på en måte som mange hevder vil undergrave norsk fotball på sikt. Det jeg ønsker å belyse er rasjonaliteten til klubbene når vi ser at det har blitt rekruttert så mange utlendinger til tross for advarsler om at dette kan undergrave norsk fotball på sikt. Tanken her er at de store og de små klubbene er i et avhengighetsforhold når det kommer til utviklingen av norske spillere. Når så mange utlendinger kommer til Norge, vil det skade dynamikken i dette forholdet og det vil kunne føre med seg dårligere framtidsutsikter for norsk fotball. Likevel har toppfotballen utviklet seg på en slik måte at det å prestere bra inneværende sesong har blitt mer og mer avgjørende rent økonomisk for klubbene. Det å gjøre det bra på kort sikt fører til mer penger fra sponsorer, økt publikumsoppslutning og deltagelse i Europacupene samt større inntekter fra medieavtaler og kanskje muligheten til å sikre seg enda bedre spillere til neste sesong som kan brukes til videre satsning. De-reguleringen av spillermarkedet har gjort tilgjengeligheten av spillere enorm. Oppblomstringen av agenter har gjort at det er langt lettere for klubbene å hente etablerte spillere fra utlandet som kan være med å løfte klubbens sportslige satsning allerede inneværende eller kommende sesong. Slik blir den kortsiktige løsningen tilsynelatende rasjonell for hver enkelt klubb, selv om det kanskje er irrasjonelt for fotball-Norge på lang sikt. Innspill fra spillet teori og organisasjonsteori kan være gode utgangspunkt for å forstå hvordan det som legges til grunn for beslutninger påvirker hverandre. Teoriene jeg vil belyse problemstillingen igjennom er almenningens tragedie (Hardin 1968), fangens dilemma (Dixit og Nalebuff 1993) og ny-institusjonell teori (DiMaggio og Powell 1983).

Datamaterialet i oppgaven er i hovedsak hentet fra VGs Eliteserieguide, men også andre undersøkelser for å få et bredt nok datagrunnlag. For å øke forståelsen av hvorfor

spillerrekrutteringsmønsteret har endret seg, har jeg intervjuet sentrale aktører som har deltatt i og formet denne utviklingen.

Dataene i denne studien viser at klubbene de siste årene i økende grad har prioritert å hente utlendinger i stedet for å utvikle egne spillere. Import har på en måte blitt sett på som en oppskrift på hvordan klubbene kan oppnå suksess raskt. Likevel har mange utenlandske spillere havnet på benken og tribunen i norske klubber. Dette kan forklares ved at kjøp av utlendinger kanskje ikke er så rasjonelt som det store antallet utlendinger i norsk toppfotball skulle tilsi. Klubbene kan ha blitt for lett påvirket av media, agenter og de andre klubbenes kjøp av utlendinger når usikkerheten om de vil prestere opp mot målsetningen har meldt seg. Da kan det ha vært lett å ty til en oppskrift som ”lover” suksess raskt. I mange tilfeller hadde nok klubbene likevel fått mer igjen ved å utvikle egne spillere.

Innhold

Kapittel 1 - Innledning	1
1.1 – Presentasjon av tema	1
1.2 – Presentasjon av problemstilling	6
1.3 – Begrensinger og avklaringer.....	8
1.4 – Studiens oppbygning	8
Kapittel 2 – Teoretisk tilnærming.....	11
2.1 – Vitenskapsteoretisk ståsted.....	11
2.2 – Almenningens tragedie – et nyttemaksimerende perspektiv	12
2.2.1 – Fangens dilemma	15
2.3 – Ny-institusjonell teori – et homogeniserende perspektiv	21
2.4 – Almenningens tragedie, fangens dilemma og ny-institusjonell teori?.....	26
Kapittel 3 – Metodisk tilnærming	29
3.1 – Innledning	29
3.2 – Den kvantitative tilnærmingen	30
3.3 – Den kvalitative tilnærmingen	32
3.4 – Intervju	32
3.5 – Intervjuobjektene	33
3.6 – Intervjuguiden.....	34
3.7 – Tilgang til feltet	35
3.8 – Validitet og reliabilitet	35
3.9 – Etske betraktninger	37
3.10 – Oppsummering	37
Kapittel 4 - Rekrutteringsmønsteret i norsk toppfotball	39
4.1 – Nykommerne i norsk toppfotball.....	39
4.2 – Hvor rekrutteres spillerne som kommer til eliteserien fra?.....	41
4.3 – Antall utlendinger i norsk toppfotball	43
4.4 – Andel utlendinger i norsk toppfotball i forhold til i andre nasjoner	44
4.5 – Kvaliteten på de utenlandske spillerne.....	46
4.6 – Klubbenes ungdomssatsning	49
4.7 – Alderen til nykommerne.....	53
4.8 – Eksporten fra eliteserien.....	54
4.9 – Oppsummering	55
Kapittel 5 – Hvorfor har spillerrekrutteringen endret seg?	57
5.1 – Fra forening til forretning – en sum av overganger?	58
5.2 – Aktørene i organisasjonsfeltet til toppfotballen.....	60
5.2.1 – Media.....	60
5.2.2 – Investorene.....	62
5.2.3 – Agenter	64
5.3 – Kortsiktigheten i fotballen.....	65
5.4 – Er utviklingen trenerstyrt?.....	68
5.5 – Jevnere konkurranse, kort(siktighet) opp til toppen?.....	72
5.6 – Hvorfor (ikke) utenlandske fotballspillere?	73
5.7 – Oppsummering	76

Kapittel 6 – Oppsummering, drøfting og konklusjon	79
6.1 – Mot almenningens tragedie – i god tro?.....	79
6.2 – Fotballens almenning	80
6.3 – Drøfting og konklusjon	82
Litteraturliste.....	85
Internettreferanser	88
Avisartikler	90
Vedlegg.....	91

Kapittel 1 - Innledning

1.1 – Presentasjon av tema

I løpet av det siste drøye tiåret har det vært en debatt i fotball-Europa om migrasjonen av fotballspillere. Denne debatten har også gått i fotball-Norge om norsk toppfotball for herrer og utlendingene som spiller der. I takt med antall utlendinger som har kommet til Norge for å spille fotball, har herrelandslagetets prestasjoner imponert stadig mindre. Og når fotball er en sport som mange har kjær, mangler det ikke på fete typer i avisene om dette. For å forstå foranledningen til denne debatten må man imidlertid lengre tilbake i tid. Debatten har ikke alltid hatt samme overskrift, selv om det kan virke som den har samme utgangspunkt. Problemstillingen springer nemlig ut av en dom som ble avsagt i EU-domstolen i 1995 som har fått tilnavnet Bosman-dommen. Bosman-dommen resulterte på mange måter i et skift i rammene for fotballen, og konsekvensene skulle få mye oppmerksomhet.

Bakgrunnen for Bosman-dommen er historien om den belgiske fotballspilleren Jean-Marc Bosman som var under kontrakt med den belgiske klubben RFC Liège som frem til 1990. Da kontrakten hans gikk ut, ville Bosman skifte klubb til franske US Dunkerque. Union of European Football Associations (heretter forkortet som UEFA) reglement tilsa på den tiden at klubben spilleren hadde kontrakt med eide lisensen til spilleren også etter at kontrakten med klubben var utgått. RFC Liège kunne derfor kreve en økonomisk kompensasjon for å frigi lisensen til Bosman, en kompensasjon US Dunkerque ikke var villig til å gi. Da Bosman innså at han måtte bli værende i RFC Liège på grunn av UEFAs reglement, tok han saken inn for EU-domstolen for å prøve om ikke dette var et overtramp av EUs lovfestede prinsipper om fri flyt av arbeidskraft, som hans advokat mente var overordnet UEFAs regelverk.

Bosman-dommen som falt i EU-domstolen i slutten av 1995 stadfestet at prinsippet om fri flyt av arbeidskraft mellom EU/EØS-land også gjaldt for idretten. Dette åpnet dermed for fri flyt av fotballspillere mellom landene. Tidligere kunne fotballforbundene i disse landene forhindre denne flyten. Som oftest ble dette gjort ved å sette kvoter som begrenset de nasjonale

klubbenes bruk av utenlandske spillere i hver kamp. Etter at dommen trådte i kraft hadde ikke forbundene lenger adgang til å sette slike kvoter.

En annen konsekvens av dommen var at spillere som hadde kontrakter som var gått ut på dato nå kunne gå vederlagsfritt til en annen klubb. Bosman-dommen slo fast at når kontrakten med nåværende klubb nærmet seg slutten, kunne spilleren gå i kontraktsforhandlinger med andre klubber og gå dit vederlagsfritt ved kontraktsslutt. I dag har vi fått begrepet Bosman-spiller for spillere som er i denne situasjonen.

Summen av disse to konsekvensene endret selve rammen for den profesjonelle fotballen. For fotballklubbene rundt om i hele EU/EØS-området betydde dette at de ikke bare kunne signere så mange EU/EØS-spillere de ville, men også at de kunne hente dem uten å nødvendigvis måtte betale overgangssummer. Dommen åpnet på denne måten et nytt marked for fotballklubbene som fikk et mye større utvalg av spillere å velge i mellom. Dommen ga også mer makt til spillerne som nå stod mye friere og sterkere i kontraktsforhandlingene med egen klubb, kunne sette fram krav om høyere lønn for å bli og stikke overgangssummer i egen lomme gjennom såkalte sign-on-fees. På den tapende siden stod på mange måter klubbene i forhold til egne spillere som de kun kunne selge i kontraktsperioden, og landslagene som i høy grad er avhengige av at klubbene utvikler nasjonale spillere for å kunne prestere internasjonalt.

Bekymringene i fotball-Norge over Bosman-dommen kom til uttrykk i landets aviser. Lederne av fotballklubbene var redde for at de beste spillerne skulle forlate klubbene uten at de satt igjen med en eneste krone og med et dårligere produkt å selge til både supportere, sponsorer og TV-selskap¹. Lederne av fotballforbundet var på sin side redde for fremtiden til det norske landslaget. De fryktet var de norske spillerne ikke skulle få spilletid i utenlandske klubber og at utenlandske fotballspillere skulle komme til Norge å ta opp plassen til norske fotballspillere og fortrenge utviklingen av unge, norske fotballspillere².

Dette skjedde i en tid hvor Norge gjorde det bra både på klubbnivå i Europa og på landslagsnivå. 1990-tallet blir ofte referert til som det tiåret Norge steg ut av skyggen i fotballen. Det var en gullalder både på klubb- og landslagsnivå.

¹ Framgår av intervju med Rune Bratseth i VG 2.10.1996

² Framgår av intervju med Per Ravn Omdal i Dagbladet 26.2.1996

Rosenborg representerte Norges første deltagelse i den gjeveste klubbturneringen i Europa, Champions League i 1995/96 sesongen, en turnering de skulle kvalifisere seg til utrolige åtte ganger på rad. Landslaget hadde kvalifisert seg til Verdensmesterskapet (heretter forkortet som VM) i 1994, gjentok det i 1998 og kvalifiserte seg til Europamesterskapet (heretter forkortet som EM) i 2000.

Landslagets prestasjoner blir målt av det internasjonale fotballforbundet, Fédération Internationale de Football Association (heretter forkortet som FIFA). De publiserer hver måned en liste kalt FIFA-rankingen som måler landslagenes prestasjoner. I 1995 lå Norge på en sensasjonell andre plass. I desember 2008 var Norge å finne på en 59. plass i samme liste³ etter å ha gått igjennom hele året uten å vinne én eneste kamp. Rosenborgs prestasjoner er heller ikke det samme som de var på 1990-tallet, og ingen andre klubber har klart å fylle Rosenborgs plass internasjonalt.

Etter at Bosman-dommen trådte i kraft har altså den internasjonale situasjonen for norsk fotball endret seg med negativt fortegn. Det hjelper heller ikke at kvotebegrensningen for spillere fra utenfor EU/EØS-området senere også er blitt fjernet. Dermed er det i dag ikke begrensninger for hvor mange utenlandske spillere et lag kan stille med så fremt spillerne har fått arbeidstillatelse⁴. At oppturer blir fulgt av nedturer kan være en ”naturlov”, men spørsmålet er om Bosman-dommen og den påfølgende utviklingen i norsk toppfotball har noen sammenheng?

Tidligere landslagssjefen Åge Hareide hevder norsk fotball har to store problemer i et intervju med VG (04.12.2008). Det første problemet går ut på at klubbene driver ukritisk utenlandsimport, og det andre på at ungdomssatsningen er for svak. Videre sier han at ”*vi kan bli helt utradert*” om denne utviklingen forsetter.

Disse uttalelsene setter på mange måter fingeren på hvor mange mener skoen trykker i norsk fotball, og det er flere aspekt ved dette. Mange mener norske klubber har importert for mange utenlandske spillere til å kunne utvikle seg videre. Det ene er at spillerne som kommer til klubbene tar opp plassen norske spillere kunne hatt og utviklet seg videre i. Det andre er at pengene som tidligere hadde kommet klubbene i lavere divisjoner i Norge til gode ved salg av spillere til eliteserien og brukt til videre utviklingsarbeid, nå forsvinner ut av landet.

³ Hele listen: <http://www.fifa.com/associations/association=nor/ranking/gender=m/index.html>

⁴ Mer om betingelser for arbeidstillatelse på: <http://www.udi.no/templates/Page.aspx?id=8782>

Uttalelsene til Hareide minner også om det Gammelsæter og Jakobsen (2006, 3) omtaler som overrislingseffekten. De identifiserer den som ”når de beste og rikeste klubbene kjøper spillere fra klubber lavere i det nasjonale systemet gjødsler de på mange måter rekrutteringsarbeidet i sitt eget land”. Dag Vidar Hanstad illustrerer godt hvordan dette avhengighetsforholdet mellom toppklubber og småklubber er i en kommentar i Aftenposten Morgen (17.11.2003) hvor han tar for seg Vigør FK som eksempel. Millionene som har funnet veien tilbake til klubben via salg og videresalg av spillere som Andreas Lund og Espen Johnsen har blitt reinvestert for videre talentutvikling gjennom ”utstrakt trener- og spillerutvikling”. Slik investerer storklubbene i sin egen fremtid gjennom å sikre at etterveksten i det nasjonale fotballsystemet bidrar med flere potensielt gode fotballspillere også i fremtiden. Dette eksemplet fremstår kanskje som idealet for fotballhierarkiet i Norge. Altså, ikke bare får toppklubbene solgt spillere til utlandet, men også de mindre klubbene får tilført økonomisk midler og ny entusiasme gjennom å dyrke fram gode fotballspillere, og landslaget får flere gode spillere til å velge mellom. Det er denne mekanismen Hareide er bekymret for at skal bli borte slik at Norge på sikt kan bli ”utradert” som fotballballnasjon.

Som Gammelsæter og Jakobsen (2006 og 2007) også er inne på, skal man ikke skal være helt kategorisk og si at all import og eksport på tvers av landegrenser er negativt for fotballen. Milanovic (2005) mener han kan påvise at et fritt marked for fotballspillere vil resultere i enda bedre kvalitet av fotballen:

“... free circulation of highly skilled labour, increasing returns, and endogenous skills will, under the conditions of unequal initial distribution of resources, tend to produce an increasing concentration in outcomes whether it be income or soccer results”
Milanovic (2005, 843).

Med dette mener han at kvaliteten av fotballen vil øke når de beste spillerne spiller i lag. Tanken er at når spillere kommer til en klubb og hever nivået på treningene og kampene vil det ha en positiv effekt på lagkameratene fordi de får matching på et høyere nivå og på den måten får utvikle seg som fotballspillere. På den andre siden ser Milanovic at denne økningen i kvaliteten av fotballen er ledsaget av en tilsvarende økning i kvalitetsforskjellen mellom de ligaene som eksporterer sine beste spillere og de ligaene som importerer de beste spillerne. Ligaene som eksporterer sine beste spillere vil da sitte igjen med de relativt dårligere spillerne som ikke får den samme kvalitative utviklingen som de som spiller i den ligaen med de beste spillerne. Denne utviklingen er beskrevet av FIFA-president Sepp Blatter:

”Europe’s leading clubs conduct themselves increasingly as neocolonialists who don’t give a damn about heritage and culture but engage in social and economic rape by robbing the developing world of its best players” (sitat gjengitt fra Milanovic 2005, 845).

Forskning utført av Gammelsæter og Jakobsen (2006 og 2007) har dokumentert en økning av utenlandske fotballspillere i eliteserien. Selv om Gammelsæter hevder at *”in fact, in sport in general, professional football inclusive, the conditions of the competition are regulated and standardized to a much larger extent than is usual in business“* (2006, 6), argumenterer likevel Gammelsæter og Jakobsen (2006) for at en del av forklaringen bak det økte antallet utlendinger i eliteserien ligger i den kraftige liberalisering av spillermarkedet vi så på 1990-tallet. Synet på dette støttes av blant andre Taylor som har konkludert med at *”Nobody would deny that the nature of the international football market (...) underwent considerable modifications from the 1990s”* (2006, 20).

Likevel forteller Bosman-dommen og liberaliseringen bare en del av historien. Taylor (2006) argumenterer for at det er flere faktorer som må tas i betraktning når vi skal forstå det økende antallet utlendinger i de forskjellige nasjonale ligasystemene rundt om i Europa:

“... we need to locate the Bosman ruling alongside a range of technological, structural and economic developments that combined to facilitate the increasing volume and speed of football player migration... (Taylor 2006, 20).”

Mens Gammelsæter og Jakobsen (2006) forklarer at *”nasjonale ligaer i Europa i økende grad er blitt vevd inn i felles økonomiske, kulturelle og politiske systemer”*, lanserer de også idéen om at kanskje det er noe med rasjonaliteten til klubbene som er med og bidrar til importen av utenlandske spillere. De hevder at *”det å gjøre det godt på kort sikt er en forutsetning for å gjøre det godt på lang sikt”* og at dette forsterkes ved at de *”økonomiske strukturene i fotballen har gjort det viktigere å lykkes og verre å mislykkes, også på kort sikt.”* I lys av dette er det kanskje lett å rettferdiggjøre den kortsiktige løsningen ved å kjøpe en spiller som kan gå rett inn på laget i stedet for å bruke tid på å utvikle en spiller selv. Når spillermarkedet har blitt større, er det tilsynelatende lettere å finne en spiller som kan fylle rollen med en gang. At andre klubber benytter den samme løsningen, kan gjøre det vanskeligere å velge å bruke tid på å utvikle en spiller når klubben samtidig må gjøre det bra på kort sikt.

Jeg vil med denne studien gjøre et forsøk på å øke forståelsen av hvorfor vi har sett det økte innslaget av utlendinger i norsk toppfotball, noe jeg blant annet vil se i lys av ”almenningens tragedie” (Hardin 1968) og ny-institusjonell teori (DiMaggio og Powell 1983), som presenteres i neste kapittel. Jeg vil gjøre dette ved å diskutere hvordan det kan trekkes paralleller mellom individuell og kollektiv rasjonalitet som problematiseres i almenningens tragedie, og utviklingen som har vært i rekrutteringsmønsteret til norske toppklubber. I forlengelsen av dette vil jeg se på hvordan klubbene kan kjenne seg igjen i en ”fangens dilemma”-situasjon (Dixit og Nalebuff 1993). Jeg vil også diskutere hvorvidt begrepet *isomorfi* innenfor ny-institusjonell teori kan være med å bidra til å forklare hvordan import av utenlandske spillere kan komme av at institusjonelle *myter* (Meyer og Rowan 1977) spres i et organisasjonsfelt.

1.2 – Presentasjon av problemstilling

Hovedproblemstillingen i oppgaven blir dermed

hvordan og hvorfor rekrutteringsmønsteret til norske eliteserierklubber har endret seg fra år 2000 til 2008?

Utgangspunktet for denne studien er som vi har sett rekrutteringsmønsteret til norske toppklubber og effektene dette har hatt på de internasjonale prestasjonene til både klubb og landslag. Målet er å kontrollere om utviklingen har vært slik den har blitt beskrevet så langt, og å øke forståelsen for disse utviklingstrekkene. Dette fører til, som problemstillingen indikerer, at oppgaven går ut på å både kartlegge rekrutteringsmønsteret til norske eliteserierklubber og forsøke å forklare hvorfor det har blitt slik. Dette gjør at jeg har valgt å dele analysen i to hoveddeler. Den første delen er en deskriptiv og eksplorerende del hvor trender og utviklingstrekk i rekrutteringen vil bli utforsket. I den andre delen vil jeg gå nærmere inn i hvorfor fotballklubber handler på en måte som mange mener på sikt vil kunne undergrave fotballen, likt det som skjer i almenningens tragedie (Hardin 1968).

For å videre konkretisere og avgrense studien, har jeg delt problemstillingen inn i underproblemstillinger. Dette gjøres for å belyse de områdene som jeg har lyst å se nærmere på og blir dermed de mest sentrale i analysen. Underproblemstillingene blir som følger:

1. Hvordan har rekrutteringsmønsteret til norske toppklubber endret seg siden år 2000?

Det som er relevant å se på er endringene i hvilke spillere som blir rekruttert, altså nykommerne, blant annet langs variablene eventuelt nasjonalitet, hvilket nivå de kom fra nasjonalt, alder og spilletid i den norske klubben. I forlengelsen av dette er det også interessant å se på hvilke konsekvenser utviklingen har hatt for sjansene til unge, norske spillere. Disse momentene vil bli gjenstand for analyse og diskusjon i første del av analysekapitlene og mønsteret som framtrer vil være innfallsporten til andre del av analysen:

2. Hvorfor har utviklingen i rekrutteringsmønsteret til norske toppklubber utviklet seg slik det har gjort og til tross for advarsler om at det undergraver fotballen lang sikt?

Her vil jeg på bakgrunn av teoriene som presenteres i neste kapittel, almenningens tragedie, fangens dilemma og ny-institusjonell teori, analysere og diskutere hva som ligger til grunn for klubbenes kanskje tilsynelatende manglende rasjonalitet når de i økende grad har hentet utenlandske spillere. Gjennom logikken i almenningens tragedie og fangens dilemma vil jeg belyse hvilke mekanismer som fungerer i et fellesskap hvor det ikke er reguleringer, og hvordan den kortsiktige rasjonaliteten får individer til å velge handlinger som ikke er rasjonelle for verken kollektivet eller individet på lang sikt. Målet her er å øke forståelsen for hvilke preferanser som styrer prioriteringene til klubber i rekrutteringsprosessen. Viktig her blir da forståelsen av forskjellen mellom den kortsiktige og den langsiktige rasjonaliteten, og mellom den individuelle og kollektive rasjonaliteten, og å se at klubber i et nasjonalt ligasystem er i et slags gjensidig avhengighetsforhold til hverandre.

Begrepet isomorfi brukes for å forstå hvordan klubbene handler likt i endrings- og institusjonaliseringsprosesser innenfor et organisasjonsfelt. Institusjonaliseringen i et organisasjonsfelt leder til at klubbene endrer seg i samme retning fordi klubben gjennom interaksjonen med aktørene i organisasjonsfeltet forholder seg til de samme normene eller til den samme tolkningen av virkeligheten. Retningen endringene tar blir i teorien sett på som

resultat av myter som påvirker hvordan en organisasjon vil utforme sin organisasjon når det gjelder løsninger for sine strukturelle komponenter, og også, som vi skal se, beslutninger og strategier i rekrutteringsprosessen.

1.3 – Begrensinger og avklaringer

I denne oppgaven vil jeg se på fotballklubbene som spiller i eliteserien for menn. De klubbene som til enhver tid spiller i der er referert til som toppklubber. Slik ligasystemet er bygd opp, vil det være en viss fluktusjon i hvem som er definert som toppklubb fra sesong til sesong. Det vil si at en klubb som spiller i eliteserien og er definert som en toppklubb kan havne i en posisjon som gjør at den vil bli nedgradert til nivået under. Dermed vil den ikke bli definert som en toppklubb neste sesong. En klubb som spiller på det nest høyeste nivået i ligasystemet blir på samme måte ikke definert som en toppklubb den sesongen, men kan havne i en posisjon som gjør at den kan rykke opp og dermed bli definert som en toppklubb fra sesongen etter.

Tidsrommet jeg vil se på endringene i rekrutteringsmønsteret vil være fra år 2000 til 2008. I følge den norske fotballkalenderen spiller klubbene én sesong som starter om våren og avslutter om høsten samme kalenderår. I denne oppgaven vil det da si at det er ni sesonger som vil bli analysert og diskutert i den første underproblemstillingen.

1.4 – Studiens oppbygning

I neste kapittel vil jeg presentere de teoriene jeg har valgt å benytte meg av for å komme til en konklusjon på problemstillingen. Jeg vil identifisere hva som ligger til grunn for de forskjellige begrepene i teoriene og knytte de opp mot temaet i oppgaven. Teoriene som blir presentert vil danne grunnlaget for analysen og diskusjonen som kommer senere og til slutt for konklusjonen.

I kapittel 3 vil jeg beskrive de forskjellige metodene jeg har brukt for å frembringe de nødvendige dataene til oppgaven. Jeg har brukt både kvantitative og kvalitative tilnærminger for å skaffe det datamateriale som ligger til grunn for analysen.

Kapittel 4 og 5 vil bli forbeholdt analyse og diskusjon rundt de dataene jeg har innhentet i denne oppgaven. I kapittel 4 vil hovedvekten av analysen være basert på kvantitative data som er brukt til å beskrive hvordan utviklingen i rekrutteringsmønsteret har vært. I kapittel 5 blir de kvalitative dataene som jeg har samlet inn analysert.

I kapittel 6 vil jeg oppsummere og drøfte de viktigste funnene i studien før jeg ender opp med en konklusjon. Helt til sist vil jeg se på hva som kan være aktuelt å studere videre innefor dette temaet.

Kapittel 2 – Teoretisk tilnærming

For å få et godt svar på hvorfor rekrutteringsmønsteret i norske toppklubber har endret seg, er det en forutsetning å ha et relevant teoretisk grep. I dette kapitlet vil jeg identifisere hva som ligger til grunn for teoriene jeg skal benytte i forsøket på å øke forståelsen av hvorfor rekrutteringsmønsteret har endret seg.

Først vil jeg innlede teorikapitlet ved å presentere mitt vitenskapelige ståsted. Deretter går jeg over til å presentere tesene i almenningens tragedie og fangens dilemma før jeg skal identifisere hva ny-institusjonell teori representerer. Etter hver presentasjon av teoriene vil jeg diskutere hvordan de kan knyttes opp til temaet i oppgaven. Mot slutten av kapitlet vil jeg kort oppsummere de viktigste trekkene i teoriene.

2.1 – Vitenskapsteoretisk ståsted

Det er viktig at forskeren i sin studie gjør rede for sitt vitenskapsteoretiske ståsted for å avdekke sitt bakenforliggende filosofiske perspektiv. Dette vil fortelle leseren om forskerens syn på ontologiske og epistemologiske spørsmål. Jacobsen (2000, 23) definerer ontologi som *”antagelser om hvordan verden faktisk ser ut”* og epistemologi som *”antagelser om hvordan vi kan samle inn informasjon om virkeligheten”*. Synet på disse to sentrale antagelsene innenfor vitenskapsteorien kan meget grovt deles i to leirer, henholdsvis positivismen og hermeneutikken, og synet forskeren har vil ha konsekvenser for hvordan hun eller han vil gå frem i kunnskapsproduksjonen. Jeg vil kort fremstille hva disse to ståstedene strides om med bakgrunn i Grønmo (2007) og Gilje og Grimens (2005) bøker om samfunnsvitenskapelig metode og teori. Deretter vil jeg argumentere for mitt eget vitenskapsteoretiske utgangspunkt.

Positivismen i samfunnsvitenskapen springer ut fra naturvitenskapens tilnærming til kunnskap ved å observere lovmessigheter i naturen. I positivismen skilles ikke samfunnsvitenskapen fra andre vitenskaper, og forskeren kan og ut fra et slikt ståsted bruke tilsvarende opplegg og

metoder som er utviklet av naturvitenskapen. Dette vil si at forskeren bør bruke metoder som forutsetter avstand fra fenomenet det forskes på, og opptre nøytralt og objektivt. Dette synet mener kritikerne av positivismen bommer fundamentalt i samfunnsvitenskapen fordi *”menneskene i samfunnet er selvstendige subjekter som innenfor visse rammer velger hvordan de vil handle og samhandle”* (Grønmo 2007, 10). På denne måten kan ikke samfunnsforhold betraktes som objektivt observerbare fakta. Forskeren bør tvert imot fremme nærhet for å få en holistisk forståelse av den menneskelige handlingen. På denne måten forfekter tilhengerne av hermeneutikken at kunnskap er lokal og unik, og ikke kumulativ som positivismen forutsetter, og at universelle lover ikke finnes.

Hensikten med studien er å finne ut hvordan og hvorfor rekrutteringsmønsteret i norsk toppfotball har endret seg. For å belyse problemstillingen vil jeg oppnå kunnskap ved å hente data fra førstehåndsintervjuer med aktører som er med å forme utviklingen i rekrutteringsmønsteret. I tillegg vil jeg tilegne meg kunnskap ved å bruke eksisterende akademisk arbeid, tidligere forskning, avisartikler og internettkilder. At rekrutteringsmønsteret har utviklet seg slik det har gjort tror jeg har sin forklaring i de kontekstuelle rammene som fotballen har blitt påvirket av i denne perioden. Det vil si at jeg tror det finnes kontekstuelle faktorer som kan forklare hvorfor det har utviklet seg slik i den perioden jeg vil se på i oppgaven. Faktorene som er med på å forme utviklingen i rekrutteringsmønsteret til norske toppklubber tror jeg er avhengig av tid og sted og med tanke på hvilke reguleringer og trender som de opererer under til en hver tid. Mitt vitenskapsteoretiske utgangspunkt vil derfor være hermeneutisk. Jeg tror ikke rekrutteringsmønsteret følger lovmessigheter av samme art som i naturen, men at de mer er et resultat av de kontekstuelle rammene som er produsert av samfunn og organisasjoner og som er spesifikk for perioden som undersøkes. Utviklingsmønsteret kunne altså ha vært et annet om andre valg hadde blitt tatt av mennesker og organisasjoner.

2.2 – Almenningens tragedie – et nyttemaksimerende perspektiv

For å analysere og diskutere hvordan vi bedre kan forstå hvorfor rekrutteringsmønsteret har endret seg i norsk toppfotball med bakgrunn i logikken i almenningens tragedie, er det nødvendig å gå nærmere inn på hva som legges til grunn for den. I 1968 skrev Garrett Hardin

artikkelen ”The Tragedy of the Commons” hvor han presenterte hvordan den nedarvede logikken i en almenning ubarmhjertelig avler tragedie. Hardin mener et individ alltid vil velge å maksimere sin egen nytte til tross for at det valget ikke er i fellesskapets interesse. Til grunn for begrepet tragedie legger Hardin Whiteheads (1948, 17, gjengitt i Hardin 1968) definisjon; *“The essence of dramatic tragedy is not unhappiness. It resides in the solemnity of the remorseless working of things”*. Videre er en almenning et begrep for noe alle har bruksrett til, mens dilemma kan referere seg til en ”*situasjon man befinner seg i når man er tvunget til å godta den ene av to like ubehagelige muligheter*”⁵. Hardin (1968) sier at det ikke er det at almenningen blir ødelagt som er en tragedie, men at tragedien ligger i hvordan den har blitt ødelagt.

Hardin (1968) illustrerer dilemmaet gjennom en tenkt situasjon hvor det er et beite som alle gjeterne kan benytte seg av. Hardin fremstiller logikken som fungerer i en slik situasjon med at enhver rasjonell gjeter vil komme til den konklusjonen at det er i hennes eller hans egen interesse å sende så mange kveg som mulig inn på området for å maksimere sin egen gevinst. Dette forklarer han ved at for hver ku gjeteren sender inn på beitet, så er nytten for gjeteren + 1. Samtidig er nytten – 1 delt på alle som bruker beitet ved en ekstra ku. Hver gjeter vil hver for seg ha en positiv nytteverdi ved å ha en ekstra ku på beitet, men det er også her tragedien ligger. Når alle, her representert ved gjeterne, er ute etter å maksimere sin egen nytte i en fri og åpen resurs, i dette eksempelet ved hele tiden å sende inn en ekstra ku, vil dette til slutt ødelegge ressursen, her illustrert ved overbeite. Slik poengterer Hardin hvordan individer ved gjentatte kortsiktige og individuelt rasjonelle handlinger på lang sikt kan ødelegge for kollektivet og dermed også individet.

Hardin (1968) drar også en annen tragisk slutning ved dilemmaet som han fremstiller. Til og med når det er en forståelse blant de som deler almenningen for at disse kortsiktige og individuelt rasjonelle handlingene vil ha skadelige effekter for almenningen på lang sikt, vil individene maksimere sin egen nytte på kort sikt. Om du ikke maksimerer din egen nytte på kort sikt, så vil de andre som deler almenningen gjøre det og ”*secretly condemn you for a simpleton who ... (is) standing aside while the rest of us exploit the commons*” (Hardin 1968, 1250). Dette vil føre til at også de som skjønner hvordan dette vil ende vil delta i den kortsiktige tankegangen og dermed ødeleggelsen. På denne måten blir det å handle kollektivt irrasjonelt en form for tvangshandlig for individene.

⁵ Definisjonen er hentet fra <http://www.sn1.no/dilemma>

Weber (2002) mener en handling er rasjonell dersom den gjennom systematisk refleksjon er den mest gunstigste for å nå et bestemt mål. Sett fra perspektivet til lederne av norske fotballklubber, kan målet være å vinne eliteserien, unngå nedrykk eller i alle fall å realisere potensialet til klubben i form av en respektabel plassering på tabellen. Å rekruttere spillere som kan være med å bidra til å nå målet blir derfor en rasjonell handling i Webers terminologi. Hardin (1968) bruker samme resonnering, men påpeker at det er en forskjell på hva som er rasjonelt på kort og lang sikt. Det som er rasjonelt på kort sikt trenger ikke å være det på lang sikt. Hardins tese er at disse mekanismene vil være til stede i en almenning så lenge det ikke finnes et overordnet organ eller en mekanisme som regulerer den. I fotballverdenen har virkningene av Bosman-dommen gjort at de nasjonale forbundene har mistet retten til å kvotere antall utlendinger i nasjonale klubber.

Fra det samlede ståstedet til alle norske (og utenlandske) toppklubber kan det på mange måter dras paralleller til slik Hardin (1968) fremstiller logikken i almenningens tragedie. Overført til fotball blir eksempelet om å sende et nytt kveg inn på beite til at en ny utenlandsk fotballspiller kommer til eliteserien. Når en ny utenlandsk fotballspiller kommer til eliteserien, vil han fortrenge plassen som en norsk spiller ellers ville ha hatt. Den norske spilleren ville sannsynligvis ha kommet fra en av de lavere divisjonene i det norske seriesystemet. Klubben som solgte spilleren ville ha fått en økonomisk kompensasjon som kunne ha blitt brukt til å øke innsatsfaktorene for å utvikle nye fotballspillere som storklubbene kan få nytte av senere. At pengene til toppklubbene i økende grad brukes på utenlandske spillere vil være rasjonelt for den aktuelle klubben på kort sikt om spilleren er bedre og/eller billigere enn en norsk spiller. At pengene som tidligere har kommet klubbene lavere i divisjonssystemet til gode nå går ut av landet vil i første omgang ramme de små klubbenes mulighet til å utvikle nye spillere. Dette vil igjen ramme toppklubbene på lang sikt om de vil rekruttere nasjonale, eller kanskje aller helst lokale, spillere. Det er nemlig ikke bare spillerens kvalitet som er viktig, men også hvor attraktiv han er på andre måter. Mange hevder for eksempel at det er viktig med lokale spillere for at interessen for den lokale fotballklubben skal opprettholdes. Når interessen er stor, kan det også antas at fotballklubbene tjener mer penger fra publikum, sponsorer, leverandører og andre samarbeidspartnere (Gammelsæter og Ohr 2002). Gammelsæter og Ohr (2002, 63) hevder også at *”når landslagets prestasjoner er bedre, øker også attraktiviteten til norsk fotball og dernest etterspørselen og markedsverdien på spillere fra norske klubber.”* På denne måten blir de individuelt rasjonelle handlingene til toppklubbene kun rasjonelle på kort sikt.

Hardin fremstiller en almenning som et begrenset område. I fotballverden kan man si at denne almenningen er noe mer elastisk. Sett fra ståstedet til landslagene blir den nasjonale almenningen utvidet ved at de beste nasjonale spillere blir sendt til en almenningen i utlandet for å dyrkes videre. På samme måte blir en nasjonal almenning innskrenket ved at det kommer en utenlandsk spiller til. Dersom det er en balanse mellom import og eksport mellom den utenlandske og nasjonale almenningen, kan man kanskje på generelt grunnlag si at almenningen opprettholder status quo. Problemet oppstår derimot om en nasjon får en ubalanse i forholdet mellom import og eksport, og importerer mer enn den eksporterer. Det kan gå ut over antallet gode spillere som kan spille for landslaget.

I fotballverdenen kan man derfor si at almenninger kan både bli utvidet og innskrenket sett fra landslagenes ståsted. Nyttens Hardin omtaler i sitt eksempel blir heller ikke helt overførbar. Milanovic (2005) argumenterer for at det er de fattige landene, de som eksporterer sine beste spillere, som taper på det nye markedet. Når de beste spillerne i den hjemmelige serien blir eksportert, blir nivået i den hjemmelige serien lavere. Det vil si at det er de pengerike ligaene, de som importerer spillere, som tjener på grunn av at nivået i ligaene blir høyere (Milanovic 2005). Men om det over tid importeres utenlandske spillere vil ikke en inflasjon i nivået nødvendigvis slå positivt ut for de nasjonale spillerne i den pengerike ligaen. Når det importeres mange fotballspillere over tid, blir mulighetene færre for de unge, nasjonale spillerne. Klubbene kan finne det vanskelig å la de få sjansen fordi klubbene de møter har økt nivået sitt ved å ha importert spillere. Slik blir det kanskje også lettere for klubbene å komme til den konklusjonen at det er rasjonelt å importere mer for å imøtekomme den økte inflasjonen i nivået. På denne måten kan klubbene havne i en situasjon som spillteorien refererer til som fangens dilemma.

2.2.1 – Fangens dilemma

Parallellene mellom situasjonen klubbene befinner seg i og fangens dilemma er mange og kan knyttes opp mot almenningens tragedie. Dixit og Nalebuff (1993, 348) mener at *”depending upon the circumstances, the tragedy of the commons could be a many-person prisoners’ dilemma (each person grazes too many cows)”*. Fangens dilemma som presentert av Dixit og Nalebuff (1993) tar utgangspunkt i en tenkt situasjon hvor en dirigent er på vei til en konsert

han skal lede. Mens han går over notene til Tchaikovskys *Violin Concerto*, bli han sett at to KGB-agenter. De tar han med seg under mistanke om at han er en spion og at notene er en form for hemmelig kode. Påfølgende dag får han beskjed fra forhørslederen om at de har tatt hans venn Tchaikovsky, og at han har begynt å snakke. Forhørslederen informerer dirigenten om konsekvensene av valget han må ta. Valget står mellom å holde tett eller tyste, og må tas påfølgende dag.

Om man antar at KGB faktisk har arrestert en annen og har stilt han ovenfor det samme valget, gir dette fire mulige utfall for de to mistenkte spionene. Velger begge å holde tett får de begge 3 år i fengsel for en mindre forseelse. Velger den ene mistenkte å tyste og den andre mistenkte å holde tett, vil fangen som tyster få 1 år i fengsel, mens fangen som holder tett må sone i 25 år, og vice versa. Tyster begge fangene må begge sone 10 år hver. Under viser Figur I de mulige utfallene for de to forbryterne.

Figur I: Fangens dilemma: de fire mulige utfall.

	Tchaikovsky holder tett	Tchaikovsky tyster
Dirigenten holder tett	Begge må sone 3 år hver.	Tchaikovsky får 1 års fengsel. Dirigenten må sone 25 år.
Dirigenten tyster	Dirigenten får 1 års fengsel. Tchaikovsky må sone 25 år.	Begge må sone 10 år hver.

Dirigenten sitter i avhør og funderer over hvilket valg han skal ta. Dirigenten vet at Tchaikovsky enten tyster eller holder tett. Hvis Tchaikovsky tyster, får dirigenten 25 år i fengsel om han holder tett og ti år om han tyster. Dersom Tchaikovsky holder tett, vil dirigenten få tre år i fengsel om han også holder tett og ett år om han tyster. Uansett hvilket valg Tchaikovsky tar, kommer dirigenten bedre ut ved å tyste.

Dilemmaet som møter fangene i en slik situasjon er å stole på den andre parten vil holde tyst for at begge skal slippe unna med en mindre straff, eller å tyste på sin motpart for å få en bedre avtale for seg selv. Dersom begge mistenkte tenker på hva som er kollektivt rasjonelt,

vil begge komme fram til at å holde tett ville være den mest gunstigste løsningen samlet sett. Dersom begge skulle opptre individuelt rasjonelt, vil begge komme fram til at å tyste vil være det mest gunstigste. Ved å velge å tyste kommer den mistenkte individuelt sett bedre ut uansett hvilket valg dens motparten tar.

I det tenkte eksempelet til Dixit og Nalebuff (1993) velger både dirigenten og Tchaikovsky å tyste. Når de to innsatte så møtes i fengselet for å sone straffen på ti år og sammenligner historiene deres, kommer de fram til at om de bare hadde kunnet snakke sammen før de tok valget kunne de ha blitt enige om at begge skulle holde tett under avhøret. Da hadde de fått mindre straff. Likevel innser de raskt at det ikke hadde endret utfallet. Når de igjen hadde blitt separert for å bli avhørt, ville de igjen hatt like mye insentiv til å tyste på den andre.

Slik eksemplet er bygd opp vil det alltid være gunstigst for fangene å tyste fordi det alltid vil lede til den beste individuelle avtalen. Om preferansen er å få til den beste avtalen for seg selv vil dermed fangene velge å tyste. Den dominante strategien for fangene vil derfor være å tyste. Å tyste vil likevel være kollektivt irrasjonelt fordi den totale straffen alltid vil være høyere om en eller begge velger å tyste. Slik treffer fangene en situasjon som er kalt Nash-likevekten. Likevekten inntreffer når alle spillerne tar den individuelt gunstigste beslutningen når valgene til motstanderen er tatt med i vurderingen. Det vil si at denne avgjørelsen kan bety en lenger kollektiv straff. På denne måten vil ikke beslutningstakeren endre sin beslutning uansett hvilken beslutning motparten har tatt. (Dixit og Nalebuff 1993)

Fotballspillet er bygd opp av at de klubbene som spiller sammen i en serie møter hverandre en etter en i løpet av en sesong. I Norge spiller klubbene mot hverandre to ganger i løpet av en sesong i eliteserien. Når alle har møtt hverandre to ganger, er det den klubben som har vunnet flest poeng som vinner. På denne måten kan fangens dilemma settes opp som et topersonspill. Det kan og settes opp som et flerpersonepill, men for at det skulle være nyttig måtte man definere hvor grensen går for hvor mange utlendinger som anses som for mange. Det ser vi bort i fra her. Overfører man fangens dilemma til fotballverdenen og klubbens situasjon vedrørende kjøp eller ikke kjøp av utenlandske spillere som et topersonspill, kan det tenkes at situasjonen en fotballklubb møter er som følger:

Figur II: Klubbenes dilemma: fire mulige utfall.

	Klubb A satser på nasjonale spillere	Klubb A satser på importerte spillere
Klubb B satser på nasjonale spillere	Ingen får del fordel over den andre klubben.	Klubb A får et fortrinn i forhold til klubb B.
Klubb B satser på importerte spillere	Klubb B får et fortrinn i forhold til Klubb A.	Ingen får en fordel over den andre klubben.

Klubbene har altså to valg. Det ene er å satse på nasjonale spillere og det andre er å satse på utenlandske spillere. Det ene utelukker ikke nødvendigvis det andre. Klubbene kan fremdeles ha en blanding av utenlandske og norske spillere, men det handler om hvem av innsatsfaktorene det satses på når klubbene skal rekruttere nye spillere, og gjerne da i valget mellom å bruke tid på å utvikle en ung, norsk spiller og det å importere en allerede etablert utenlandsk spiller for å få en fordel raskt. I Figur II vises konsekvensene av valgene til klubb A og klubb B.

Haugen og Solberg (2009) hevder at det er "win maximizing" som er klubbenes mål. Dette demonstreres ved at fotballklubber noen ganger satser over evne når det kommer til finansieringen av kjøp og lønning av spillere, noe som igjen fører til at de havner i en situasjon hvor de faktisk kan gå konkurs. Klubbene er altså så fokuserte på det å vinne at de er villige til å risikere mye for å oppnå dette. Legger man til den antagelsen at det er "win maximizing" som er målet i "klubbenes dilemma" blir den dominante strategien å satse på å importere spillere for å oppnå en fordel ovenfor den eller de andre klubbene. Desto flere klubber som går for strategien med å importere spillere, desto flere klubber kan det antas vil velge den samme dominante strategien. Dette gjør de for å få en fordel eller utjevne fordelene den eller de andre klubbene har tilegnet seg ved å importere allerede etablerte spillere. Dersom alle klubbene går for strategien med å importere etablerte spillere, får ingen en fordel over noen andre klubber. Mens klubbene finner det rasjonelt å importere spillere, blir almenningen innskrenket. For hver utenlandsk spiller som kommer til ligaen blir innsatsfaktorene dreid vekk fra utviklingen av unge, norske spillere. Dermed blir utviklingen av norske spillere dårligere, noe som vil skade både klubb og landslag på sikt. Landslaget vil få færre gode spillere å velge mellom, mens interessen for klubblaget kan bli borte.

Hardins (1968) løsning på hvordan man skal unngå at en almenning blir ødelagt, er ”*the recognition of necessity*”. Ved dette menes at når brukerne av en almenning innser nødvendigheten av å unngå at almenningen skal bli ødelagt, vil man også se at enhver ordning som ikke fører til ødeleggelsen av almenningen er å foretrekke. Dette foreslår han kan løses ved å inngå frivillig tvang. Akkurat som det er med skatter til staten trenger ikke brukerne av almenningen å like reguleringene, men samtidig bør de se nødvendigheten av at skattebetaling er pålagt ved tvang. Dette er fordi en ordning basert på frivillighet ikke vil nå fram hos de samvittighetsløse, og dermed vil det være nærliggende å tro at systemet vil bryte sammen fordi alle etter hvert vil tenke at det er gunstigst for dem å ikke betale. Når Gammelsæter og Jakobsen (2006 og 2007) og Besson, Poli og Ravenel (2008) dokumenterer at antallet utenlandske spillere i eliteserien har økt kraftig, kan man spørre om det er mekanismene som er omtalt av Hardin (1968) og Dixit og Nalebuff (1993) som har blitt aktivert i norske toppklubber. Tidligere leder i NTF, Olav Bokstap, uttalte i et intervju med VG at han ”*har ingen tro på en 'gentlemen's agreement' i norsk fotball*”, altså frivillige avtaler som ikke kan sanksjoneres. Han mener at tidligere erfaringer viser at det ikke nytter å få i stand en slik avtale og at importen av utenlandske spillere må lovreguleres og lovbrudd sanksjoneres for at fundamentet, rekrutteringen av egne spillere, i norsk fotball ikke skal ødelegges (VG, 3.8.2005).

For fotballen i Europa har dette vist seg til å være vanskelig. Ikke det å innse nødvendigheten av å få på plass en regulering, skal vi tro FIFA-president Sepp Blatter, men det å komme fram til en ordning som begrenser klubbens import av utenlandske spillere etter at de høye herrene i FIFA og Union of European Football Associations (heretter forkortet UEFA) har måttet innse at EUs lover er overordnet deres egne (García 2007). Blatter har lenge ropt varsku (se for eksempel Nettavisen, 29.4.2008 og 7.5.2008) om det økende antallet utlendinger i de forskjellige ligaene og at dette fører med seg at talentutviklingen i klubbene blir neglisjert. Han mener videre at dagens ordning favoriserer de pengerike klubbene til å forbli best, og at dette undergraver fotballen ved at spenningen forsvinner. Dermed vil også interessen for fotball synke. Som president i FIFA har han forsøkt å få gjennomslag i EU for reguleringer som skal begrense denne utviklingen, uten å ha lyktes helt. Til nå har EU funnet forslagene til Blatter diskriminerende ovenfor utlendinger, og det virker som om det er vanskelig å få på plass effektive ordninger som samtidig er kompatible med EUs lovverk. Som et forsøk på å unngå å diskriminere utlendinger har UEFA innført et system som innebærer at 25 mannstroppen som registreres for å kunne benytte seg av dem i deres turneringer må

inneholde minst et gitt antall forbundsutviklede og klubb utviklede spillere. En klubb utviklet spiller er en spiller som har vært registrert hos den nåværende klubben i minst tre år mens spilleren er mellom 15 og 21 år. En forbundsutviklet spiller har de samme kravene, men kan være utviklet i en klubb innenfor samme forbund. Denne regelen diskriminerer strengt tatt ikke utlendinger, selv om det ligger i kortene at det blir vanskeligere for utenlandske spillere å bytte liga, i alle fall etter at de har fylt 18 (tre år før de er 21). Da vil de som oftest kun kunne registreres som en av de 11 spillerne som er ”frie”.

Denne ordningen har igjen åpnet døren for at de nasjonale forbundene kan sette restriksjoner på hvilke spillere klubbene kan benytte seg av. Norges Fotballforbundet innførte før sesongen i 2008 et slikt regelverk for eliteserielagene hvor det ble bestemt at det skal være 14 forbundsutviklede spillere og at det blant disse 14 må være minst to klubb utviklede spillere i en tropp på 25 spillere. Målet med å innføre dette regelverket er å stimulere, altså regulere, klubbene til å satse på nasjonale talenter.⁶

Likevel kan det spørres om denne ordningen har en tilfredsstillende effekt. Toppklubbene i Europa jobber seg rundt regelverket ved å rekruttere svært unge utenlandske spillere til sine akademi for at de senere skal bli regnet med i kvoten for egen utviklede spillere. Som konsekvens kan de pengefattige miste de unge spillerne enda tidligere (Gilbourne, Littlewood og Richardson 2005). De store europeiske klubbenes jakt på unge spillere har også hatt andre uheldige effekter som blant annet menneskehandel, korrupsjon og forfalskning (Johansson og Madsen 2008). Derfor vil Blatter innføre en regel om at klubbene må starte med minst seks spillere som kan spille for det nasjonale landslaget, omtalt som ”6+5-regelen”. Denne regelen skal hindre det ”nye” problemet med at alle de beste, unge spillerne blir lokket til de store klubbenes akademier slik at de mindre klubbene står igjen uten ettervekst av spillere i sine klubber. Problemet så langt har vært at EU har funnet 6+5-regelen inkompatibelt med deres eget lovverk som er overordnet.

⁶NFFs rundskriv nr. 02/08: Bestemmelse vedrørende Lokalt Utviklede Spillere

2.3 – Ny-institusjonell teori – et homogeniserende perspektiv

For å kunne bruke ny-institusjonell teori til å belyse hvorfor rekrutteringsmønsteret til norske toppklubber har endret seg, må det først identifiseres hva som ligger til grunn for teorien. DiMaggio og Powell (1983) stilte spørsmålet om ”*hva som gjør organisasjoner så like*” i en artikkel som senere skulle vise seg å bli svært innflytelsesrik. Ny-institusjonell kan gi en forklaring på hvorfor rekrutteringsmønsteret, eller strategiene, på tvers av norske toppklubber har vært så likt. Hvorfor oppfører organisasjoner seg så likt?

I ny-institusjonell teori betraktes organisasjoner som er innenfor samme organisasjonsfelt. I organisasjonsfeltet defineres alle organisasjonene som organisasjonen i fokus har kontakt med;

”... those organizations that, in the aggregate, constitute a recognized area of institutional life: key suppliers, resource and product consumers, regulatory agencies, and other organizations that produce similar services or products.” (DiMaggio og Powell 1983, 148).

Det vil si at et organisasjonsfelt må tolkes i bred forstand. DiMaggio og Powell (1983) mener at organisasjonsfeltet ikke kan fastslås på forhånd, men må undersøkes ved hjelp av empiriske undersøkelser. På bakgrunn av undersøkelsene kan det slås fast hvem som er med i institusjonaliseringsprosessen, og på denne måten kan organisasjonsfeltet defineres og avgrenses. Organisasjoner kan endre mål eller utvikle seg i nye retninger, men på sikt vil organisasjonsfeltet de befinner seg i begrense mulighetene de har til å endre seg. Når et organisasjonsfelt har blitt etablert, vil det forekomme en homogenisering av organisasjonene som deltar i feltet (DiMaggio og Powell 1991).

Denne prosessen som får organisasjonen til å likne mer og mer på hverandre kaller DiMaggio og Powell (1983) for isomorfi. De bruker Hawley (1968) sin definisjon som sier at isomorfi er *”a constraining process that forces one unit in a population to resemble other units that face the same set of environmental conditions”* (DiMaggio og Powell 1983,).

Der Selznick (1957) så på hvordan institusjonaliseringen fylte én enkelt organisasjon innad med verdier og skapte en unik organisasjon, ser den nye institusjonelle teorien på hvordan

denne prosessen foregår mellom organisasjoner. Tanken er at over tid vil organisasjonene i et organisasjonsfelt gjennom interaksjon og samhandling utvikle en institusjonalisert forståelse gjennom sosiale prosesser. Meyer og Rowan (1991, 42) mener at institusjonaliseringen *”involves the processes by which social processes obligations, or actualities come to take a rulelike status in social thought and action”*. Siden grunnlaget for forståelsen blir institusjonalisert gjennom sosiale konstruksjoner (Berger og Luckmann, 1967), og fordi den da ikke kan verifiseres, har Meyer og Rowan (1977) navngitt denne forståelsen som forekommer for institusjonaliserte myter. Videre mener Meyer og Rowan (1977) at de institusjonaliserte mytene kjennetegnes ved to viktige egenskaper. Den første er at de er rasjonaliserte oppskrifter og spesifiserer på en regellignende måte hvordan formålet skal forfølges. Den andre egenskapen er at de ved å være institusjonalisert er opphøyet over den enkelte organisasjon i organisasjonsfeltet. På grunn av dette blir organisasjonsoppskriftene tatt for gitt som rasjonelle og effektive uten at de nødvendigvis er det. Dette gjør at organisasjoner adopterer en myte i en streben etter legitimitet samtidig som de tror at det også vil forbedre driften. På bakgrunn av dette resonnerer man at en myte er institusjonalisert oppskrift som mange organisasjoner innenfor et organisasjonsfelt bruker i sin organisasjon, og slik blir også organisasjonsoppskriften en mote. Begrunnelsen for at det kalles mote er todelt. I denne sammenhengen blir begrepet mote brukt på organisasjonsoppskrifter fordi det sier at den på et visst tidspunkt er populær, samtidig som det gir en forklaring på hvorfor oppskriftene etter hvert mister sin status, og utskiftes. (Meyer og Rowan 1977, DiMaggio og Powell 1983).

Organisasjonsoppskriftene blir spredt rundt i organisasjonsfeltet av forskjellige typer mekanismer. DiMaggio og Powell (1983) mener at det finnes tre mekanismer som fører til isomorfisk endring. Den første er av tvang som kommer av at organisasjonene blir utsatt for enten formelt eller uformelt press fra organisasjonen som de er avhengige av eller fra samfunnet de opererer innenfor. Endringer som kommer fra denne typen press kan være svar på regulerende tiltak som kommer fra et overordnet organ. Den andre mekanismen som taler for isomorfisk endring er normativt press som kommer fra bransjen eller profesjonen som organisasjonen befinner seg i. To viktige aspekter ved profesjonaliseringen er viktige kilder til isomorfisme. Det første aspektet ved profesjonaliseringen begynner i utdanningen og former en legitim kognitiv base for forståelse. Det andre aspektet er utviklingen av det profesjonelle nettverket som dannes i etterkant av utdannelsen hvor nye oppskrifter spres raskt. Den siste mekanismen er mimetiske prosesser som kommer av at organisasjonen opplever usikkerhet knyttet til tvetydighet eller uklare løsninger i egen organisasjon. Måten organisasjoner

reagerer på er gjennom å forme organisasjonen sin etter andre organisasjoner som de opplever som legitime eller suksessfulle i organisasjonsfeltet.

Wedlin (2007) tar opp hvordan isomorfisk press kommer til syne i organisasjonsfeltet til internasjonale handelsskoler. Dette gjør hun ved å se på hvordan rangeringslistene for handelsskoler har formet organisasjonsfeltet til skolene. De skolene som rangeres høyest blir oppfattet som rollemodeller for de andre skolene. De andre skolene viste villighet til å adoptere strukturelle komponenter fra de andre fordi de strever etter legitimitet. Hun mener at rangeringslistene har påvirket måten organisasjonene former identitetene sine og identifiserer seg med feltet på, altså at de institusjonaliseres. Likevel var skolene mer nyanserte i synet på hvem de sammenlignet seg med.

Oliver (1991) hevder at aktørene innenfor et organisasjonsfelt kan forholde seg strategisk til mytene i et organisasjonsfelt. Hun mener organisasjonene selv velger hvordan de responderer når de blir introdusert for motene. Måten organisasjonene kan reagere på varierer fra å passivt adoptere motene til å proaktivt manipulere dem eller å handle et sted i mellom de to ytterpunktene. Som forklaring på hvorfor organisasjoner vil endre seg kombinerer hun det institusjonelle perspektivet med perspektiver fra ressursavhengighetsteorien. Ressursavhengighetsteorien knyttes som regel opp mot Pfeffer og Salancik (1978) og Thompson (1967) hvor det antas at det er svært få organisasjoner som er selvforsynende med de essensielle ressursene som den trenger for å operere (Buvik 2001). En organisasjon vil derfor respondere på press som er utøvd av andre organisasjoner som har ressurser som organisasjonen er avhengig av. I hvilken grad en organisasjon vil tilpasse seg andre organisasjoner vil være avhengig av den nytten organisasjonen har av å tilpasse seg. Kontakt med andre aktører er derfor helt nødvendig for at organisasjonen skal kunne driftes. De aktørene vil være med å skape organisasjonsfeltet til den aktuelle organisasjonen.

Norske toppklubber kan anses for å være i samme organisasjonsfelt. De er alle tilknyttet Norges Fotballforbund og er satt opp til å spille kamper mot hverandre i løpet av hver sesong. De er i en situasjon hvor det er samhandling og kontakt med andre klubber både nasjonalt og internasjonalt. Det nasjonale forbundet kunne lenge utøve hva vi kan kalle tvangspress ved å begrense antall utlendinger som klubbene kunne benytte seg av. Fotballen var på mange måter en almenning som var regulert. Bosman-dommen satte imidlertid en effektiv stopper for forbundets mulighet til å regulere nasjonaliteten til spillerne i almenningen. Til da kan vi si at klubbene opptrådte isomorfisk i rekrutteringsmønsteret, i hvert fall med tanke på hvilken

nasjonalitet nykommerne hadde. Da Bosman-dommen ble klar ble det også et skift i rammene fotballen opererte under, og NFF kunne ikke lengre utøve tvang over klubbene for å oppføre seg isomorfsk i rekrutteringsmønsteret.

Det er likevel ikke bare de andre fotballklubbene som finner sted i organisasjonsfeltet til en fotballklubb. Det at fotball er en publikumsfavoritt har gjort klubbene en gjenstand for stor interesse, også fra media og sponsorer (Gammelsæter og Ohr 2002). Går man dypere inn i hva en fotballklubb er engasjert i, finner man blant annet at en stor del av hverdagen er samhandling med sponsorer og media. Dette er virksomheter som til dels har et annet utgangspunkt enn fotballklubbene, og ved at de deltar i samme organisasjonsfelt vil de være med på å forme feltet ved at de deltar i institusjonaliseringsprosessen. Medias og sponsorenes agenda i engasjementet med klubbene kan være annerledes enn hva som klubbenes agenda er. Deres agenda med involveringen i klubben er at den skal eksponeres for at de skal få noe igjen for sponsingen gjennom oppmerksomhet rundt merkenavnet. Da kan det hende fotballklubber merker et press for å skape resultater for å blidgjøre sine samarbeidspartnere for at de hele tiden skal være interesserte i å bruke penger på klubben. Likeledes er det for mediene. Mediene er på utkikk etter interessante saker og nyheter, altså noe som kan være med å bidra til å holde interessen oppe.

I organisasjonsfeltet til fotballklubber finnes det også supportere. Empirisk kan det være vanskelig å fastslå hvor mange supportere en klubb har. Det kan for eksempel være flere tilskuere på hjemmekampene til norske klubber enn hva det er i den offisielle supportergrupperingen til klubbene. Det kan også være flere offisielle supportere som ikke er på kampene fordi de geografisk befinner seg langt fra hjemmearenaen til klubben. Likevel må klubbene ta hensyn til supporterne sine fordi det er de inntektene kommer fra. Ved å ha mange supporterne får klubben høyere inntekter fra salg av billetter og supportereffekter, samt å være mer attraktiv for media og sponsorer. Men også i rekrutteringen av spillere har supporterne noe å si. Supporterne til Molde FK samlet for eksempel inn penger for å finansiere et kjøp av en spiller de likte godt.⁷ Å ha en spiller supporterne liker skaper interesse som kan resultere i økonomisk gevinst. Blant annet går det rykter om at Real Madrid tjente penger på David Beckham, selv om han kostet klubben drøyt 280 millioner NOK.⁸

⁷ Mer om supporterens bidrag i kjøpet av Jose Motta:

<http://www.rbnnett.no/apps/pbcs.dll/article?AID=/20081114/MFK01/287871695/1085>

⁸ Se for eksempel: <http://pub.tv2.no/nettavisen/sport/fotball/spania/article1202322.ece>

Gammelsæter og Jakobsen (2008) hevder at introduksjonen av store sponsorer og multimedia har vært viktig for utviklingen av organisasjonsfeltet. Ledsaget av kommersialiseringen av fotballen har det blitt utvekslet personell med den kommersielle sektor og rekruttert personell med utdanningen innenfor for eksempel markedsføring. Personellet er ansatt for å drive med sin profesjon på heltid for å utnytte de mulighetene klubbene har til å generere penger, og har ført til en profesjonalisering av fotballklubbene. Dette kan være en av årsakene til at fotball har fått så stor tiltrekningskraft på media. Et søk i A-tekst etter ”fotball” viser 33.865 treff i avisene for 2008 alene. Media fungerer på denne måten som et utstillingsvindu for fotballklubber. Alt fra fotballresultater til fotballspillernes privatliv er gjenstand for mediens interesse, og ikke minst kjøp av spillere, herunder utenlandske spillere. Å være i mediebildet skaper publisitet og øker markedsverdien til klubben. Når media hevder at; ”*De mest dominerende spillerne i eliteserien i år er utenlandske*” (VG, 29.10.2008) kan dette være med på å bygge opp utenlandske spillere som en mote klubbene føler de ”må” ha for å fremstå som konkurransedyktig.

Når det kommer til rekrutteringsprosessen består den også av agenter. Spillermarkedet har etter de-reguleringene blitt så stort at klubbene selv ikke klarer å håndtere det alene. For å få oversikt over spillermarkedet bruker både klubbene og spillerne agenter. En agent i fotballverden opererer på vegne av fotballspillere i spørsmål om overganger og lønnsforhandlinger. Agentene får betaling for hver gjennomførte overgang og er dermed tjent med at klubbene kjøper de spillerne agenten representerer. Asymmetrien i informasjonen åpner imidlertid for at agentene kan utnytte posisjonen de er i og opptre *opportunistisk* (Douma og Schreuder 2002, 147). For eksempel kan det være lettere for en agent å selge en klubb en spiller som skal være en juvel fra Afrika som garanterer mål enn en traust midtstopper fra indre Oppland. Spilleren fra Afrika kan det være vanskelig for klubben å få mer informasjon om, og de må stole på agenten. Spilleren fra Norge klarer klubben selv å få et bredere vurderingsgrunnlag på. Likevel fyller agenter en rolle som er viktige for klubbene i overganger fordi klubbene ikke har kapasitet selv til å ha oversikt over hvilke spillere som kan være aktuelle å komme til klubben, og når klubbens spillere har høyest markedsverdi. På denne måten blir agentene en nødvendig samarbeidspartner for fotballklubbene, selv om verdien av det de gjør for klubbene kan diskuteres.

Når Gammelsæter og Jakobsen (2006) rapporterer at mange av de utenlandske spillere har havnet på benken eller har lite spilletid i norske toppklubber, kan det være et tegn på at klubbene har kjøpt utlendinger for å forsøke å få en fordel, men mislykkes. Forklaringen ny-

institusjonell teori kan gi, er at det har blitt dannet en myte om at utenlandske spillere er bedre enn de faktisk er. Grunnene til dette kan være at klubbene har tatt oppfatningen til de andre aktørene i organisasjonsfeltet. Agenter kan ha forfeftet at utlendingene er bedre enn de egentlig er for å få igjennom et salg, mens media hyller utenlandske spillere som de beste spillerne. Dette kan ha gjort at det har oppstått en ”*attribusjonsfeil*” (Gammelsæter og Ohr 2002). En attribusjonsfeil er når ”*vi observerer et forhold A som vi så tror skyldes forholdet B, mens det egentlig skyldes forholdet C*” (Gammelsæter og Ohr 2002, 91). Ved at klubbene ”ser” gjennom media at utenlandske spillere er gode og ”hører” gjennom agenter at de er det, kan de ha vurdert utlendinger som gode på feil grunnlag. Det å rekruttere utlendinger kan på denne måten framstå som en oppskrift for hvordan klubbene kan oppnå suksess, uten at det nødvendigvis er slik.

2.4 – Almenningens tragedie, fangens dilemma og ny-institusjonell teori?

Jeg har nå introdusert de forskjellige teoretiske inntakene jeg har valgt å benytte meg av. Jeg vil nå se hva de kan ha å tilby hverandre.

Slik almenningens tragedie og fangens dilemma er presentert tar de ikke hensyn til andre institusjoners innflytelse over individene. De forutsetter at individene vil maksimere sin egen nytte og at de vet hvordan de skal gjøre det. I eksemplene som brukes, slik som fangens dilemma, er valgene få og konsekvensene klare. I almenningens tragedie er valget gjeteren står ovenfor mellom å sette en ku til på beite eller å ikke gjøre det. Konsekvensene er også enkle. Dersom gjeteren velger å sette en ekstra ku på beite, så får gjeteren + 1 i nytte. Om gjeteren ikke velger å sette en ekstra ku på beitet, vil gjeteren heller ikke få noen ekstra nytte. Det samme gjelder i fangens dilemma. Valget dirigenten har er mellom å holde tett eller å tyste. Konsekvensene av valget er også lett å forstå. Dersom dirigenten velger å holde tett vil konsekvensene alltid være verre enn å tyste.

I virkeligheten er nok valgene og konsekvensene noe mer kompleks. Valgene kan være mange og konsekvensene kan være tvetydige. I fotballen kan klubbene velge mellom mange spillere. De kan velge mellom å rekruttere nasjonalt eller internasjonalt, mellom å utvikle selv eller å kjøpe etablerte spillere, og i praksis står de ofte overfor valg om å satse på noen

konkrete spillere. Konsekvensene av de valgene klubben tar kan være vanskelige å forutse både på kort og lang sikt: Vil norsk fotball bli ødelagt om det kommer mange utenlandske spillere? Vil de norske spillerne bli bedre av at det kommer gode utlendinger til norsk fotball? Vil utlendingen slå til i norsk fotball? Vil den unge spilleren bli bedre? Skal vi ta ansvaret for norsk fotball når ”de” ikke gjør det?

Valgmulighetene og konsekvensene er altså ikke gitt på samme måte som i almenningens tragedie og fangens dilemma. I en slik situasjon hvor det er usikkerhet rundt *mål – middel-*sammenhengen sier ny-institusjonell teori at klubbene vil bli influert i sine valg av hva som oppfattes som legitimt. Fotballklubber blir influert av de aktørene den har i sitt organisasjonsfelt som blant annet er de andre klubbene, media og agenter. Sammen vil de kunne konstruere en oppfatning av hva som er rasjonelt gjennom interaksjonen som vil oppstå mellom dem. Når de andre klubbene importerer utlendinger og media hyller utlendinger som de beste spillerne, kan en klubb ta for gitt at å søke etter utenlandske spillere er et rasjonelt valg fordi de klubbene som er i samme situasjon har tatt det valget. På denne måten dannes en regellignende oppskrift på hvordan suksess skal forfølges i fotballklubbens organisasjonsfelt. Målet er suksess og utlendinger er oppskriften. Gjennom interaksjonen vil oppfattelsen over tid bli spredt i organisasjonsfeltet. Det vil dermed ikke være sagt at dette er den gunstigste løsningen. Valget om å kjøpe utlendinger kan være irrasjonell. Klubbene vet ikke på forhånd hva som er det optimale valget i en rekrutteringsprosess. Siden ”alle” deler denne oppfatningen vil den likevel overleve: Fokuset i media er på de utlendingene som gjør det bra, agenter vil fortsatt være en pådriver for kjøp og salg av eksotiske spillere, og de andre klubbene har også importert spillere.

Innspillet fra ny-institusjonell teori vil derfor sette fangens dilemma og almenningens tragedie i et nytt lys. Fangens dilemma forklarer at klubbene vil forsøke å få en fordel over de andre klubbene. Dersom de tror at de oppnår denne fordelingen ved å importere utlendinger så gjør klubbene det. Dette gjør handlingen subjektivt rasjonell. Om utlendinger er objektivt rasjonelt å kjøpe kan de ikke si på forhånd. Det er oppfattelsen til klubben som gjør at de tror det er rasjonelt å kjøpe spillere fra utlandet. En oppfattelse som kan bli skapt av de andre klubbene, agenter og media.

Almenningens tragedie sier at klubbene i sitt forsøk på å maksimere sine egne sjanser vil kjøpe utenlandske spillere selv om det vil undergrave fotballen på lang sikt. Legger man til grunn ny-institusjonell teoris bidrag om at rasjonaliteten kan være subjektiv, prøver klubbene

å maksimere nytten sin gjennom å gjøre det de tror er rasjonelt. Så lenge klubbene tror at det å importere spillere er rasjonelt, vil de fortsette med det, også når de tror det over tid vil undergrave norsk fotball.

Ny-institusjonell teori vil kunne forklare at den rasjonaliteten som legges til grunn for oppfattelsen av at utlendinger er bedre er subjektiv. Det vil si at det ikke nødvendigvis er den gunstigste løsningen. Klubbene tror de vil få en fordel av å importere spillere fordi de andre klubbene har gjort det og fordi utlendingene har blitt framstilt som gode av både agenter og media. Det kan ha blitt en sannhet – eller institusjonalisert mye – som få tør å pirke i. Det bør derfor kontrolleres om utlendingene har gitt den fordel som klubbene trodde de skulle gi også på kort sikt. Kan det ha vært utelukkende rasjonelt for klubbene å bruke så mye penger på kort sikt på utenlandske spillere? Har klubbene og spillet blitt bedre av det? Er disse spillerne gode investeringer i den forstand at de blir nøkkelspillere i klubbene? Ny-institusjonell teori vil altså reise spørsmål om det er rasjonelle grunner for importen av utlendinger. Kanskje er det bare en institusjonalisert myte?

Kapittel 3 – Metodisk tilnærming

3.1 – Innledning

”Generelt sett er metode en planmessig framgangsmåte for å nå et bestemt mål” (Grønmo 2007, 27). Målet med denne studien er å søke svaret på *hvordan og hvorfor rekrutteringsmønsteret til norske eliteseriekubber har endret seg fra år 2000 til 2008*. I dette kapitlet vil jeg beskrive hvordan jeg metodisk har gått fram for å produsere de dataene som er nødvendige for å svare på problemstillingen.

Jeg vil først kort gjøre rede for hvilke metoder jeg har benyttet meg av for å produsere de dataene jeg mener er relevante for denne oppgaven, før jeg går over til å beskrive mer i detalj hvordan jeg har gått fram i de forskjellige tilnærmingene. Som problemstillingen indikerer trenger jeg et bredt datanedslag for å være i stand til å svare på hvordan og hvorfor rekrutteringsmønsteret har endret seg. Derfor har det blitt benyttet forskjellige og uavhengige kilder for å få et tilfredsstillende datamateriale.

I kapittel 4 har jeg i hovedsak benyttet meg av kvantitative data. Det har jeg brukt fordi jeg skal kartlegge hvordan utviklingen i rekrutteringsmønsteret har vært. Til dette formålet passer observasjonene i kvantitative metoder best fordi dataene kan presenteres statistisk. Slik kan jeg få en oversikt over rekrutteringsmønsteret som er lett å arbeide med i analysen.

I kapittel 5 har jeg brukt en kvalitativ tilnærming. Hensikten med kapittel 5 er å forklare hvorfor rekrutteringsmønsteret har utviklet seg slik det har gjort med bakgrunn i teorien. Her har jeg valgt en kvalitativ metode fordi jeg ønsker å få dybde i dataene.

Å kombinere forskjellige metoder kalles metodetriangulering. Fordelen ved å benytte metodetriangulering er at metodene utfyller hverandre. Både den kvalitative og kvantitative metoden har sine styrker og svakheter. Som regel går den kvalitative dypt, men smalt, mens den kvantitative går bredt, men grunt. Når de to trianguleres, utfyller de hverandre. Jeg vil altså først benytte en kvantitativ og så en kvalitativ metode. Da kan den fordel oppnås at de funn i den kvantitative metoden, kan utdypes i den kvalitative. Det er det jeg håper å få til i analysen. Som jeg har beskrevet har metodene for datainnsamlingen variert.

Operasjonaliseringen har derfor også variert etter hva jeg har funnet ut vært mest egnet til det aktuelle formålet.

3.2 – Den kvantitative tilnærmingen

Ved å bruke kvantitative metoder får man data som er basert på avstand og er nøytrale og objektive når man undersøker et fenomen. Slike egenskaper samsvarer godt med hensikten om å beskrive utviklingen i rekrutteringsmønsteret i norsk toppfotball. Når dataene blir uttrykt i tall, kan de settes i tabeller og statistikker som gir et oversiktlig bilde. Det vil si for meg som forsker at jobben med å kartlegge tendensene og utviklingstrekkene blir lettere å arbeide med.

Jeg har i arbeidet med oppgaven vært så heldig å få tilgang til en database som er utviklet av Samfunns – og Næringslivsforskning og Møreforskning. Databasen var allerede opprettet i programvaren NSDstat da jeg fikk tilgang til den. NSDstat er et program som samler og systematiserer data for analyse og presentasjon. Den inneholdt allerede data fra sesongene 2000 til 2006. Dataene som samles i databasen er basert på tall som er oppgitt i VGs Eliteguide. VG har i Eliteguiden opprettet statistikk som inneholder blant annet en oversikt over alle spillerstallene til eliteseriekubbene kategorisert for hver sesong og oppdateres kontinuerlig i inneværende sesong. I Eliteguiden blir alle spillere som blir solgt, kjøpt eller går på inn eller utlån registrert i den aktuelle klubbens spillerstall. Registreringen inneholder også den tidligere klubben eller klubben spilleren går til. Eliteguiden har også en profil for hver spiller i eliteserien som oppgir fødselsdatoen til spilleren, hvilken nasjonalitet han har og antall spilte minutter i løpet av sesongen. Eliteguiden inneholder også mye annen statistikk, men de som er nevnt her er de som er mest aktuelle for denne oppgaven. I NSDstat registreres hver spiller som en enhet og til sammen er det laget opplegg for 100 variabler for hver enhet. Programvaren forenkler arbeidet med å lage tabeller og diagrammer på bakgrunn av dataene fra VGs Eliteguide.

For å få en så oppdatert statistikk som mulig, har jeg bygd på denne databasen med sesongene 2007 og 2008. I innsamlingen med dataene til databasen har jeg hovedsakelig benyttet VGs Eliteguide. I tillegg har opplysninger blitt hentet fra toppklubbenes hjemmesider, spillerens

siste klubb sine hjemmesider og spillerens moderklubb sine hjemmesider. Karttjenesten til gulesider.no har også vært til stor hjelp med å lokalisere hvor klubbene befinner seg. I noen tilfeller har det også vært nødvendig å innhente informasjon fra forskjellige aviser.

På grunn av denne databasen har det vært mulig å få håndtert en stor mengde data på en gjennomførbar måte. Det har gjort oppgaven med å kartlegge hvordan utviklingen i rekrutteringsmønsteret har vært systematisk og oversiktlig. Hovedtyngden av dataene presentert i neste kapittel er hentet fra denne databasen og er vist i diagrammer og tabeller.

I analysen vil jeg bruke de dataene som allerede er registrert i databasen for sesongene 2000 til 2006. Dette betyr at fire sesonger av eliteserien gikk av stabelen etter at Bosman-dommen tredde i kraft før databasen begynner. Det vil si at oppgaven ikke vil få med utviklingen fra de første årene etter at Bosman-dommen falt. Det kan tolkes som en svakhet ved databasen, men utviklingen før år 2000 som beskrevet av Gammelsæter og Jakobsen (2007) gir grunnlag til å ikke vie de årene så mye oppmerksomhet. Toppklubbene i Norge tegnet etter Bosman-dommen lange og økonomisk kostbare kontrakter med spillerne i stallen som den gang var norske. Disse kostbare kontraktene satte klubbene ut av spill til å hente nye spillere fra utlandet.

For å få en oppdatert database, har jeg lagt til de to påfølgende sesongene, 2007 og 2008. Fremgangsmåten har vært den samme for å sikre at dataene blir registrert på samme måte alle årene. Dataene er sekundærdata da de er samlet av engasjerte i VG, altså utenforstående, som har registrert observasjonene for sin egen database i Eliteguiden. Dette gjør at dataene må behandles og vurderes kritisk. VG er en større kommersiell medieaktør og det kan være rimelig å anta at det er i deres interesse å bygge opp Eliteguiden på en så oppriktig måte som mulig. Likevel bør det tas forbehold om at små avvik kan forekomme i for eksempel tidstakningen av antall spilte minutter. Jeg vil imidlertid tro at det vil ikke ha den store betydningen for analysen.

Databasen omhandler kun data fra den norske toppserien. For å ha et bredere datanedslag, har jeg også supplert med flere kilder. Jeg har brukt data fra Besson, Poli og Ravenel (2008) for å ha et internasjonalt sammenligningsgrunnlag for dataene fra Norge. Jeg har også brukt data fra en undersøkelse i regi av Norsk Toppfotball hvor jeg også var med å samle inn data. Målet med den undersøkelsen var å sammenligne toppklubbens utvikling i norskfotball.

Fotballagene som var med i denne undersøkelsen var fra eliteserien i tillegg til de tre som avsluttet øverst i Adeccoligaen i 2007.

En kvantitativ framgangsmåte er gunstig å bruke når man skal kartlegge fenomener, men dens styrke er også dens svakhet. For å kunne svare på *hvorfor* rekrutteringsmønsteret har endret seg, er det derfor mer fordelaktig å bruke kvalitative metoder.

3.3 – Den kvalitative tilnærmingen

Den kvalitative metoden sin store styrke er dybden i dataene man får som kan hjelpe forskeren som benytter seg av denne tilnærmingen til å øke forståelsen av fenomenet som forskeren studerer (Grønmo 2007). For å finne svar på hvorfor rekrutteringsmønsteret har endret seg, har det vært nødvendig å komme nærmere de som er med og styrer utviklingen. Mens en kvantitativ tilnærming var det mest naturlig for å kartlegge rekrutteringsmønsteret, blir det mest naturlig å bruke en kvalitativ tilnærming for å forstå hvorfor det har utviklet slik det har gjort. Dette kan gjøres ved å bruke forskjellige tilnærminger. Jeg fant det mest hensiktsmessig i denne undersøkelsen å nærme seg informantene og respondentene ved individuelle intervju med sentrale aktører som har vært med å styre utviklingen. På denne måten får intervjuobjektene muligheten til å fortelle sine meninger på en mer utdypende måte enn ved en kvantitativ tilnærming.

3.4 – Intervju

Intervju som metode byr på forskjellige utfordringer og muligheter. Intervju gir den fordelen at jeg som forsker selv er til stedet i intervjusituasjonen og kan observere intervjuet. Da får jeg en mer deltagende rolle i situasjonen med intervjuobjektet og kan få flere sanseintrykk enn ved bruk av sekundærdata. En intervjusituasjon gir også et rom for feedback som jeg kan bruke til å respondere med intervjuobjektet, for eksempel ved å følge opp svarene med tilleggsspørsmål for å belyse og avdekke forhold som kan øke forståelsen av fenomenet jeg er

ute etter å forske på (Ryen 2002). Ved å intervju de personene som styrer utviklingen kan jeg på denne måten produsere kunnskap som kan hjelpe meg å forstå hvordan de tenker og hvilke hensyn de tar i en rekrutteringsprosess. På denne måten får jeg førstehåndsinformasjon fra sentrale personer. For at jeg skal få et litt bredere datamateriale for analysen og variasjon i perspektivet, har jeg valgt å intervju sentrale personer som har forskjellige roller i forhold til rekrutteringsprosessen. Nedenfor vil jeg gå igjennom hvordan jeg har resonnert meg fram for å gjennomføre den kvalitative tilnærmingen i oppgaven i form av intervju.

3.5 – Intervjuobjektene

Jeg har forsøkt å produsere data fra både informanter og respondenter. Grønmo (2007) hevder at det ikke er et konsekvent skille mellom en informant og en respondent i faglitteraturen, men åpner for at det kan være naturlig å gjøre et skille mellom de to begrepene. I utspørringen kan en informant karakteriseres som en som ikke har direkte kontakt med selve fenomenet, men som fremdeles har en sterk tilknytning til det og kan gi informasjon om ”*andre aktørers bakgrunn, status, handlinger og meninger*” (Grønmo 2007, 120). Grønmo (2007, 120) mener videre at en respondent kan referere seg til en person som direkte er i kontakt med fenomenet og gir ”*informasjon om seg selv, sin egen bakgrunn og status, og sine egne opplevelser, meninger og handlinger*”.

Mange av personene jeg har intervjuet har hatt flere engasjement som er i tilknytning til en rekrutteringsprosess og har på bakgrunn av det opptrådt i både informant- og respondentrollen. En respondent kan opptre som både en informant og respondent i et intervju. Graden av åpenhet et intervju kan også føre til at intervjuobjektet vil opptre i begge rollene. Jeg vil likevel kategorisere de som jeg i utgangspunktet har tiltenkt en respondentrolle for respondenter i denne oppgaven for å skille de to informasjonskildene.

Jeg har i denne oppgaven valgt å samle inn data fra personer som er eller har vært klubbledere, trenere og hatt andre relevante engasjement for oppgaven i fotball-Norge. I denne oppgavens typologi vil en respondent være klubbledere og trenere som på intervjutidspunktet er ansatt i en klubb, mens en informant vil være de personene som har innehatt en eller flere av disse posisjonene, og på bakgrunn av det har hatt en tilknytning til

oppgavens tema, men som når oppgaven er skrevet ikke har hatt engasjement i noen klubber eller forbund. Disse to gruppene har altså forskjellige posisjoner i klubbene og i forhold til rekrutteringen av spillere og kan fra sine forskjellige ståsteder innenfor rekrutteringsprosessen belyse fenomenet i forskjellige perspektiv. Det har vært et poeng for meg å produsere kunnskap fra både informanter og respondenter for å få en mer nyansert forståelse av fenomenet. I datainnsamlingen til denne oppgaven har jeg intervjuet fire respondenter og to informanter.

Grunnlaget for valg av intervjuobjekt ble til innenfor rammen av ressurser, tid og penger, som er til rådighet for en masteroppgave. Personer i Møre og Romsdal har og har innehatt viktige stillinger som denne oppgaven sentrerer rundt. Jeg har intervjuet personer som til sammen har bred erfaring som trener for toppklubber, både nasjonalt og internasjonalt, og i forskjellige plasseringer på tabellen, for eksempel i forhold til medaljestriden og nedrykkstriden. I tillegg til disse erfaringene har noen også erfaringer med landslag og på et administrativt nivå. Derfor tror jeg at dataene som har blitt produsert gjennom intervjuene med de utvalgte intervjuobjektene vil være et utvalg som vil være representativt.

3.6 – Intervjuguiden

En intervjuguide krever nøye planlegging når det kommer til hvilke spørsmål og hvor mange spørsmål som skal stilles og hvordan man skal utforme spørsmålene. Fordi intervju som metode tillater en stor grad av åpenhet, er dette en utfordring for forskeren. Som en begynnelse for å lage intervjuguiden, hadde jeg på forhånd prøvd å tilegne meg så mye kunnskap som mulig gjennom tidligere forskning, aviser og reportasjer på TV om forskjellige forklaringer på hvorfor rekrutteringsmønsteret har endret seg. Jeg la også til grunne de teoretiske inntakene fra forrige kapittel når det kommer til hvilke faktorer jeg skulle prøve å få intervjuobjektene til å belyse. Dette dannet forkunnskapen min for intervjuguiden og intervjuene med respondentene og informantene. Siden jeg ikke kunne vite hvordan intervjuobjektene ville svare, valgte jeg et opplegg som Ryen (2002) refererer til som halvstrukturert intervju. Intervjuguiden ble på bakgrunn av dette utformet på en måte slik at spørsmålene var konkrete samtidig som de var åpne. Intervjuguiden jeg på forhånd hadde skrevet ned fungerte derfor mer som en rettesnor som lå til grunn for å spore intervjuobjektet

inn mot temaet. På bakgrunn av forkunnskapen og intervjuguiden, kunne jeg bruke det rommet et intervju gir for feedbacken til å spore retningen i intervjuet inn på det som er relevant i forhold til temaet og jeg kunne få intervjuobjektene til å gi meg en dypere forståelse av hva de mente var relevant for spørsmålene jeg stilte og hvorfor. I et intervju kan jeg som forsker også analysere dataene etter hvert som de blir produsert. På denne måten kan jeg stille eventuelle nye spørsmål jeg føler jeg trenger å få belyst når jeg er der. Slik har jeg hele tiden forbedret intervjuguiden i løpet av intervjuperioden. For å takle en slik situasjon var det derfor viktig å være godt forberedt til intervjuene. Intervjuguiden fungerte også som et sikkerhetsnett for at alle sidene ved fenomenet jeg ville belyse ble tatt opp i intervjuene. Slik jeg ser på intervjuguiden er den mer som et utgangspunkt for intervjuene enn en fast ramme for hvordan intervjuene skulle gjennomføres. Intervjuguiden ligger vedlagt oppgaven.

3.7 – Tilgang til feltet

Den typen intervju som jeg ville gjennomføre var avhengig av velvilje fra de som var interessante i lys av denne oppgaven. For at jeg skulle få gjennomføre intervjuene måtte de ta seg fri fra sine daglige plikter og finne tid i noe som virket som en allerede fullbooket timeplan. De som er interessante for forskere er gjerne også ressurspersonene i miljøene man forsker på. De samme personene er kanskje derfor også viktige og sentrale for organisasjonen de er engasjert i. Ryen (2002) mener at idealet for et intervju er når intervjuobjektene er i en avslappet sfære der det ikke er forstyrrelser eller distraksjoner. Dette var vanskelig i innsamlingen til denne oppgaven. Personene jeg møtte til intervju var på en plass de følte seg tilpass i, gjerne på kontoret eller andre passende plasser på stadion, men det åpnet også opp for forstyrrelser i form av telefoner eller medarbeidere som måtte ha tak i intervjupersonen.

3.8 – Validitet og reliabilitet

Jeg vil først her gjøre rede for hva validitet og reliabilitet refererer til, før jeg drøfter hvordan oppgaven stiller seg i forhold til det.

Validitet refererer seg til gyldigheten til datamaterialet som er benyttet i oppgaven for å belyse problemstillingene. Validiteten er høy dersom man på bakgrunn av dataene får et relevant svar på problemstillingen. Validiteten kan igjen benyttes i mange sammenhenger i forhold til forskningsopplegget. I kvantitative studier kan drøfting av definisjonsmessig -, intern - og ekstern validitet være relevant, mens i kvalitative studier kan kompetansevaliditet, kommunikativ validitet og pragmatisk validitet være relevant å drøfte. (Grønmo 2007)

Reliabilitet refererer på sin side til påliteligheten til datamaterialet. Reliabiliteten er høy dersom man på bakgrunn av det samme undersøkelsesopplegget ved ulike innsamlinger av dataene får identiske data. Det skilles videre ut typer validitet. Den første handler om stabilitet og refererer til graden data samlet inn på ulike tidspunkt samsvarer. Den andre handler om ekvivalens og går ut på om dataene som samles inn vil sammensvare uavhengig av hvem som samler den inn. (Grønmo 2007)

Man må stille seg kritisk til gyldigheten og påliteligheten når man benytter seg av en kvalitativ tilnærming (Ryen 2002). Dette er fordi at man må forutsette at en forsker ikke kan være perfekt objektiv, selv om det er et ideal man må streve mot. En forsker er styrt av sine verdier, interesser og forkunnskaper. I denne studien har jeg benyttet meg av mange kilder, alt fra teori til andre informasjonskilder som aviser, for å tilegne meg den forkunnskapen som er nødvendig for å gjøre meg i stand til å svare på problemstillingene, og har følgelig blitt influert av disse. Også de jeg har intervjuet kan ha sine egne subjektive fortolkninger når de snakker om seg selv under intervjuene. Jeg har derfor gjort et poeng ut av å intervju personer som har og har hatt forskjellige posisjoner i forhold til en spillerrekruttering slik jeg får en mer nyansert forståelse av fenomenet og kanskje få tilgang til områder ved fenomenet som hadde uteblitt dersom jeg utelukkende hadde intervjuet personer som har kun innehatt en type rolle.

Svakheten ved kvalitative metoder er at de er de ofte er tidkrevende og på grunn av det blir det ikke den store bredden i dataene. Dette er tilfellet også i denne oppgaven. Med mer tid og mer ressurser kunne det ha vært intervjuet flere personer som er innblandet i rekrutteringsprosessen i flere klubber. Likevel vurderer jeg det slik at på det tidspunktet datainnsamlingen i den kvalitative tilnærmingen ble avsluttet så kom jeg ikke fram til noe vesentlig nytt i intervjuene. Det synes stort sett å være en samlet forståelse av fenomenet, altså om hvorfor rekrutteringsmønsteret har endret seg. Å finne et svar som det kan settes to streker under er imidlertid ikke målet med studien. Målet med studien er å øke forståelsen for hvorfor

rekrutteringsmønsteret har endret seg i norsk toppfotball i tråd med problemstillingen. Jeg mener jeg på bakgrunnen av denne studien har bidratt til å øke forståelsen for hvorfor rekrutteringsmønsteret endret seg.

3.9 – Etske betraktninger

Temaet i oppgaven tar opp tar på ingen måte opp sensitiv informasjon om individer eller grupper og heller ikke noen kontroversielle forhold. Likevel vil jeg sikre intervjuobjektene anonymitet. Toppfotballen i Norge er gjenstand for stor interesse fra media og jeg vil på ingen måte bidra til at de skal bli konfrontert med sine uttalelser i etterkant eller få noen andre følger på bakgrunn av deltagelsen i denne studien. Jeg har derfor gjort et valg om ikke å oppgi navn på klubb eller personer som de forskjellige intervjuene har blitt gjennomført med og heller ikke på de klubbene eller personene de eventuelt skulle nevne under intervjuene.

3.10 – Oppsummering

Jeg har altså brukt flere kilder for å oppnå kunnskapen som er nødvendig for å kartlegge og forstå hvordan og hvorfor rekrutteringsmønsteret har utviklet seg. Jeg har brukt både kvantitative og kvalitative metoder alt etter hvilken metode jeg har funnet mest hensiktsmessig i forhold til hvilke data jeg har behøvd. For å svare på *hvordan* rekrutteringsmønsteret til norske toppklubber har endret, har jeg hovedsakelig valgt kvantitative metoder. Dataene kapittel 4 bygger på er hovedsakelig fra VGs Eliteguide, men det har også vært nødvendig å bruke flere kilder.

For å svare på *hvorfor* det har endret seg, jeg benyttet meg av en kvalitativ tilnærming i form av halvstrukturerte intervju. På den måten har jeg kunnet tilegnet meg førstehåndsinformasjon fra sentrale aktører som er med og styrer utviklingen i rekrutteringen. Ved å bruke halvstrukturerte intervju, har informantene og respondentene fått mulighet til å gå i dybden i meningene deres om temaet i oppgaven, og jeg har fått muligheten til å følge opp svarene

deres med oppfølgingsspørsmål. Dette har vært verdifullt ettersom jeg da har hatt muligheten til å analysere mens intervjuet og intervjuperioden har forløpt.

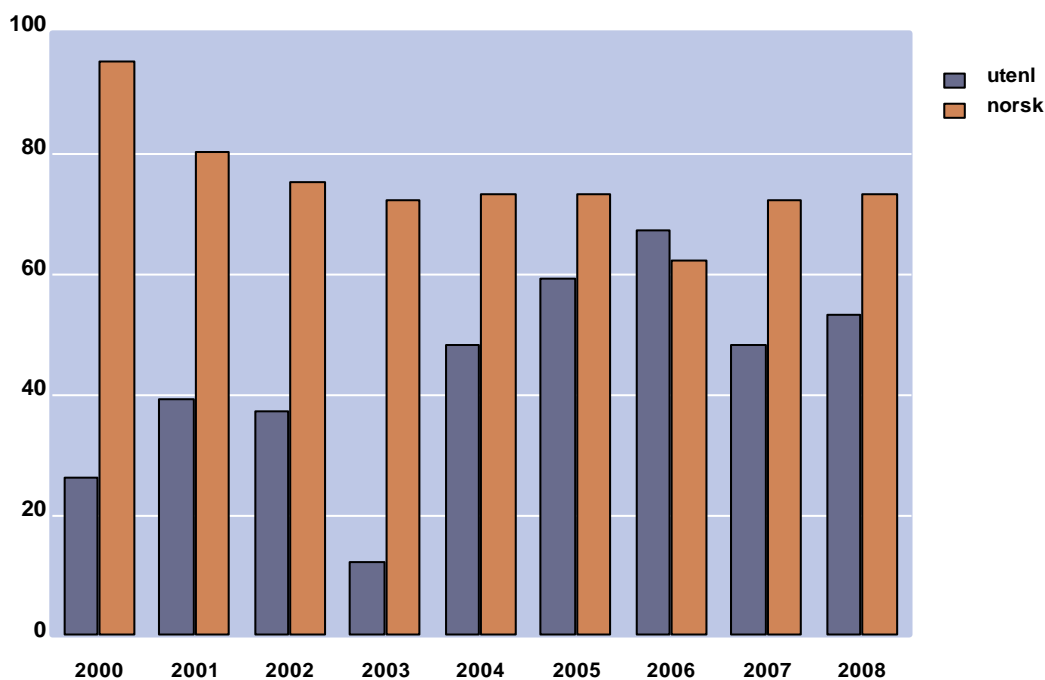
Kapittel 4 - Rekrutteringsmønsteret i norsk toppfotball

I dette kapitlet vil jeg ta for meg den første underproblemstillingen, *hvordan har rekrutteringsmønsteret til norske toppklubber endret seg fra år 2000 til 2008*. Denne delen vil være en deskriptiv kartlegging for å finne utviklingstrekk og tendenser i rekrutteringsmønsteret. Målet med denne delen er å danne grunnlaget for neste analysekapittel som vil ta for seg å finne de forklarende mekanismene for utviklingen. Jeg vil derfor benytte meg av data på nasjonalt nivå for å få tak på de tendensene det er å spore i utviklingen av rekrutteringen av fotballspillere til eliteserien i Norge.

4.1 – Nykommerne i norsk toppfotball

Her vil jeg ta en nærmere kikk på nykommerne i eliteserien. En nykommer er en spiller som for første gang er registrert i A-stallen til den aktuelle klubben i VGs Eliteguide og som har kommet enten før eller i løpet av den aktuelle sesongen. Det interessante her er utviklingen i hvilken nasjonalitet spillerne som blir rekruttert har. Diagrammet under viser nykommerne i eliteserien fra 2000 til 2008 fordelt på om de er nordmenn eller har utenlandsk statsborgerskap.

Figur III – Nykommere i eliteserien fra 2000 til 2008 fordelt på nordmenn og utlendinger i antall med sesongene langs den horisontale akse og antall spillere langs den vertikale akse. (Kilde: VGs Eliteguide)

Som diagrammet viser er det en tendens over tid til at flere av nykommerne i eliteserierklubbene er av utenlandsk nasjonalitet. Det totale antallet nykommere har vært stabilt på mellom 110 og 130 hver sesong siden 2000. 2003 sesongen er dog et unntak for både tendensen til at det blir rekruttert en stor andel utenlandske spillere og for hvor mange spillere som blir rekruttert. I det året ble det rekruttert færre spillere og den minste andelen utlendinger siden år 2000. Antall registrerte spillere var og det laveste gjennom hele perioden det året. Gammelsæter og Jakobsen (2006) har forklart dette ved at klubbene slet økonomisk og hadde derfor ikke ressurser til å hente inn spillere i samme utstrekning som de øvrige sesongene. At de hentet så få utlendinger den sesongen kan være fordi klubbene så på det som økonomisk dyrere å hente spillere fra utlandet enn nasjonalt i tillegg til at de måtte slanke stallene sine.

Med det i bakhånd har det vært en jevn og markant økning i rekrutteringen av utenlandske spillere fra år 2000 til 2006. 2006 er foreløpig toppåret hvor det også ble rekruttert flere utlendinger enn nordmenn med 67 utlendinger av 129 nykommere. I de to påfølgende

sesongene har det vært en liten nedgang i rekrutteringen av utlendinger, både i prosent og antall, enn i toppåret. I 2007 var 48 av 118 nykommere utlendinger. I 2008 var 53 av 122 nykommere av utenlandsk opprinnelse.

Som nevnt har antall rekrutterte vært stabilt, mens antall utlendinger som har blitt rekruttert har økt. Denne økningen i andelen av utlendinger har åpenbart fortrenget andelen av rekrutterte nordmenn. Som diagrammet viser har rekrutteringen av norske spillere avtatt.

I lys av at utviklingen har gått i retning av at det rekrutteres flere utlendinger er det interessant å se hvor den siste klubben til nykommerne er lokalisert. Følgende avsnitt skal konsentrere seg om hvor spillerne som gjør sitt inntog til eliteserien kommer fra.

4.2 – Hvor rekrutteres spillerne som kommer til eliteserien fra?

Nedenfor vil jeg se på hvor eliteseriekubbene henter nykommerne fra. Dette kan si noe om hvor fokuset til klubbene er i rekrutteringsprosessen.

Tabell 1 – Tabell som viser nykommerens siste klubb i absolutte tall. (Kilde: VGs Eliteguide)

Nykommerens siste klubb	2000	2001	2002	2003	2004	2005 ⁹	2006	2007	2008	Sum
Egen klubb	15	5	18	13	8	8	10	4	7	88
Eliteserien	21	25	18	12	14	27	27	16	21	181
1. divisjon	16	6	7	8	21	10	19	12	19	118
Lavere divisjoner	31	36	23	25	24	19	13	24	18	213
Norden	19	17	18	3	15	23	29	26	19	169
Europa utenfor Norden	17	23	21	18	28	24	23	22	27	203
Resten av verden	2	7	7	5	12	20	8	16	15	92
Sum norske klubber	83	72	66	58	67	64	69	56	65	600
Sum utenlandske klubber	38	47	46	26	55	67	60	64	61	464
Sum	121	119	112	84	122	132	129	120	126	1065

Av tabellen går det tydelig fram at rekrutteringsmønsteret har endret seg i perioden når det kommer til norske vs utenlandske klubber. Antall rekrutterte spillere har holdt seg på omtrent

⁹ I 2005 mangler det data om den siste klubben til en spiller og er grunnen til avviket i den siste kolonnen.

samme nivå gjennom hele perioden med unntak av 2003. Hvor de rekrutteres fra har imidlertid skiftet. Fra å ha en klar overvekt av nykommere fra norske klubber i 2000, har tendensen stadig gått i retning av at det rekrutteres flere fra utenlandske klubber og mindre fra nasjonale klubber. I 2000 var fordelingen på henholdsvis 68,6 prosent og 31,4 prosent i favør norske klubber. 2005-sesongen var den første sesongen denne balansen tippet over til at det ble rekruttert flere fra utenlandske klubber enn fra norske og dette gjentok seg i 2007.

I Figur III ble det vist at det rekrutteres flere nordmenn enn utlendinger i sesongen 2007. Av Tabell 1 går det fram at det er hentet flere spillere fra utenlandske klubber enn fra norske samme sesong. Det kan bety at det også er hentet norske spillere tilbake til Norge fra utenlandske klubber.

Tabellen viser også at det har vært endringer innad i det nasjonale rekrutteringssystemet. Mens rekrutteringen mellom eliteserielagene har svingt opp og ned uten noen entydig tendens, kommer endringene til syne i rekrutteringen fra divisjonene under den øverste. Mens det i løpet av de to første sesongene etter årtusensskiftet var 67 spillere som kom til eliteserien fra lavere divisjoner, var dette tallet sunket til 42 spillere fordelt på de to siste, en nedgang på 25 spillere og over 37 prosent. Samtidig viser tallene at rekrutteringen fra 1. divisjon har økt i løpet av samme periode. Sett i sammenheng kan det kanskje bety at det har skjedd en endring i rekrutteringsstrømmen fra lavere divisjoner. Da strømmen med spillere før gikk i større grad rett fra lavere divisjoner til eliteserien, kan denne strømmen nå ha fått et skifte til at spillerne går fra lavere divisjoner via 1. divisjon før de ender opp i eliteserien. Likevel er det en avtagende tendens i rekrutteringen fra de lavere divisjonene til eliteserien, og tallene viser at det er rekrutteringen fra utlandet som i første rekke har fortrenget strømmen fra de lavere divisjonene.

Det er altså en økende tendens i rekrutteringen fra alle de tre ”utenlandske” kategoriene. Den kategorien som har hatt sterkest økning er resten av verden, mens Norden og Europa for øvrig ikke har hatt en fullt så sterk vekst i samme periode. Med bakgrunn i dette er tendensen entydig i retning av at klubbene ser på de utenlandske spillermarkedene som mer attraktive i rekrutteringsprosessen.

I det neste avsnittet skal jeg se på hva endringene i rekrutteringsmønsteret har gjort med forholdet mellom andelen av norske og utenlandske spillere i norsk toppfotball.

4.3 – Antall utlendinger i norsk toppfotball

Underkapitlene ovenfor markerer klart at klubbene i eliteserien har endret rekrutteringsmønsteret sitt og at dette har resultert i at det har blitt rekruttert flere og flere utlendinger i løpet av undersøkelsesperioden. Tabellen under viser antall nordmenn og utlendinger fra 2000 til 2008.

Tabell 2 – Tabell over antall utlendinger og nordmenn i eliteserie oppgitt i absolutte tall. (Kilde: VGs Eliteguide)

Nasjonalitet / Sesong	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Sum
Utenlandsk	55	70	78	63	76	110	136	131	129	848
Norsk	304	302	280	286	288	275	251	266	266	2518
Sum	359	372	358	349	364	385	387	397	395	3366

Tabellen over speiler en utvikling hvor stadig flere utlendinger er å finne i eliteserien. I år 2000 utgjorde utlendingene 15 prosent av spillerne i eliteserien. Åtte år senere har andelen utlendinger steget til 33 prosent. Toppåret når det gjelder andel utlendinger var i 2006 med 35 prosent utlendinger. Gjennom hele perioden fra 2000 til 2008 har det vært en økning fra 55 til 129 utlendinger. Det tilsvarer en økning på 136 prosent eller 17 prosent i gjennomsnitt hver sesong.

For norske spillere har det vært en nedgang med 38 spillere fra 304 til 266 i perioden 2000 til 2008. Sett i forhold til antall spillere i eliteserien, har andelen nordmenn gått fra 85 prosent i 2000, som også er toppåret, til 67 prosent i 2008. Det vil si at utlendingene har fortrenget norske spillere i de norske toppklubbene.

Samtidig som andelen med utlendinger har økt og andelen med nordmenn har sunket, har det vært en økning fra 359 til 395 registrerte spillere fra 2000 til 2008. Det vil si at klubbene har utvidet stallene sine med til sammen 36 spillere.

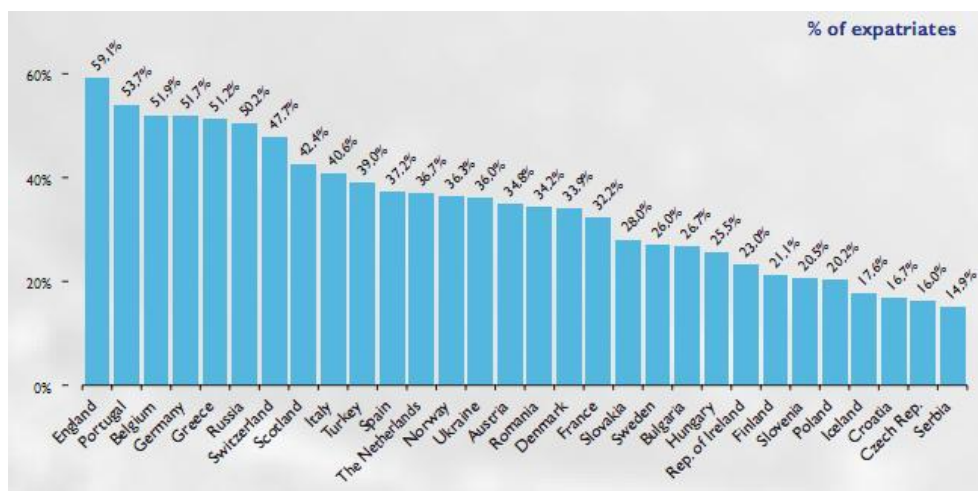
Tabellen over viser at det har vært en markant endring i rekrutteringsmønsteret til norsk toppklubber og fra 2000 til 2008 har det vært en sterk økning i andelen med utlendinger.

Neste underkapittel vil se på hvordan forholdet mellom utenlandske og nasjonale spillere er sammenlignet med andre europeiske ligaer.

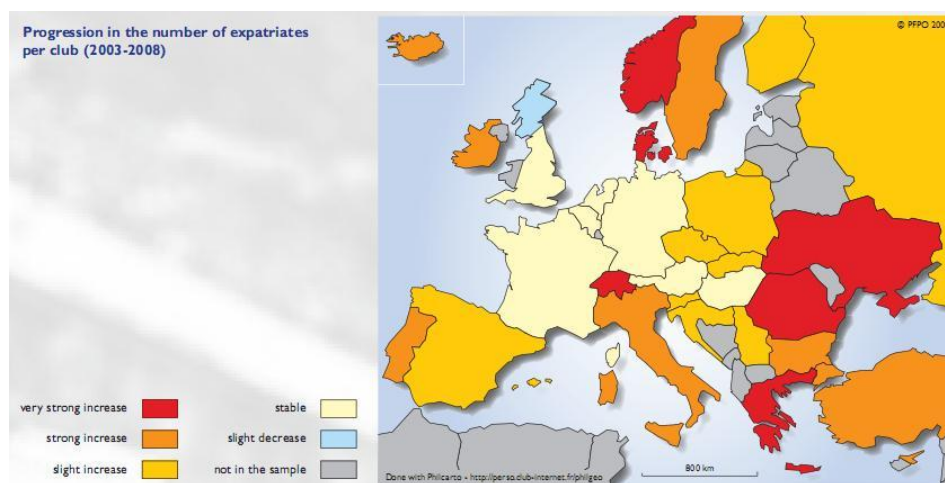
4.4 – Andel utlendinger i norsk toppfotball i forhold til i andre nasjoner

Her vil Norges andel utlendinger bli sett på i forhold til andre europeiske ligaer. Dette sees i sammenheng med utviklingen i andelen med utlendinger i de forskjellige landene for å fange det helhetlige bildet. Figurene under er hentet fra Centre International D'Etude du Sport (CIES) sin undersøkelse Demographic study of footballers in Europe fra 2008 og gir en indikasjon på hvordan den norske toppserien plasserer seg sammenlignet med de andre toppseriene i Europa når det gjelder prosentvis andel utlendinger og utviklingen i andelen av utlendinger. Tallene er et gjennomsnitt for sesongene fra 2003 til 2008.

Figur IV – Diagrammet er hentet fra Besson, Poli og Ravenel sin undersøkelse Demographic study of footballers in Europe fra 2008 og viser prosentandel utlendinger i ligaene i Europa.

Figur V – Kartet viser en oversikt over utviklingen av andelen utlendinger i de ligaene som var med i undersøkelsen. (Kilde: Besson, Poli og Ravenel (2008))

Av Figur IV framgår det at England er den ligaen med den største andelen utlendinger. De tre andre store ligaene i Europa, Tyskland, Italia og Spania, har henholdsvis 51,7 prosent, 40,6 prosent og 37,2 prosent. I England og Tyskland har andelen utlendinger vært stabilt fra 2003 til 2008 og det kan se ut som de to landene har kommet til et slags metningspunkt. Metningspunktet ser ut til å komme når en liga har passert over 50 prosent utlendinger. Italia og Spania har hatt en mindre andel utlendinger enn England og Tyskland, men har hatt en økning i samme periode.

Når det kommer til Norge, er det den ligaen i Europa med trettende mest utlendinger med sin andel på 36,3 prosent utlendinger. Våre naboland som det er mest aktuelt å sammenligne oss med, Sverige og Danmark, har henholdsvis 26,0 prosent og 33,9 prosent. Ligaene med sterkest økning er markert med rødt og blant dem er Norge. Besson, Poli og Ravenel (2008) bekrefter at Norge har hatt en sterk økning av antall utlendinger som omtalt tidligere. Norge og Danmark som har den høyeste andelen utlendinger, har også høyest vekst av landene i Skandinavia. Sverige som har lavest andel har en ikke fullt så sterk vekst.

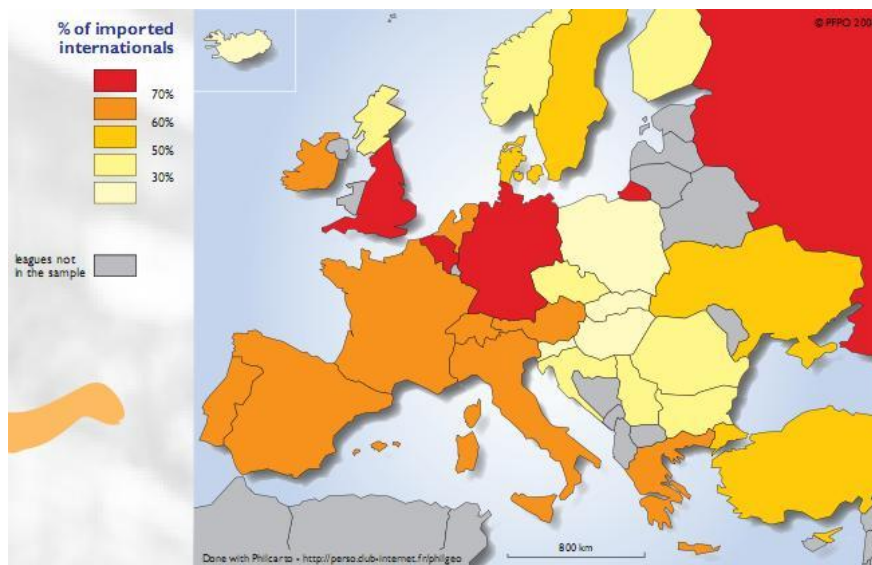
Undersøkelsen ser også på sammenhengen mellom UEFA-rangeringen til ligaen og andel utlendinger. Der går det frem at det er en korrelasjon mellom å ligge høyt på UEFA-rangeringen og ha høyest andel utlendinger. Samtidig er veksten i andelen med utlendinger høyest i de nest høyeste nivåene i forhold til UEFA-rangeringen hvor Norge er rangert. I lys av dette er det aktuelt å se nærmere på om det å rekruttere utlendinger sier noe om klubbene

forsøker å matche et høyere ambisjonsnivå ved å rekruttere utenlandske spillere som skal heve kvaliteten på laget. Følgende avsnitt skal handle om kvaliteten til de utenlandske spillerne.

4.5 – Kvaliteten på de utenlandske spillerne

Å måle kvaliteten på en fotballspiller er ikke en lett oppgave da det er mange ferdigheter som gjør en fotballspiller god og en kombinasjon av de riktige ferdighetene til de forskjellige posisjonene på banen. En generell målestokk kan være at spilleren har fått spille landskamper for sitt respektive land.

Figur VI – Kart over Europa som viser i prosent hvor mange importerte spillere som har landslagserfaring i toppserien i landene som deltok i undersøkelsen. (Kilde: Besson, Poli og Ravenel 2008)

Som kartet viser har cirka 40 prosent av Norges importerte spillere landslagserfaring. Andre land hvor andelen utlendinger med landskamper er like stor som i Norge er blant andre Skottland, Finland og Østerrike. Nabolandene Sverige og Danmark som har omtrentlig samme forutsetninger som Norge ligger på et høyere nivå enn Norge når det kommer til andelen av utlendingene som har landslagserfaring.

Norge har altså en høyere prosentvis andel utlendinger i sin liga, samtidig som andelen utlendinger som har landslagserfaring er lavere enn i Sverige og Danmark. Dersom utenlandske spillere i eliteserien tar opp plassen til norske spillere og de spillerne ikke har landslagserfaring, kan det argumenteres for at utlendingene som kommer er hentet for å heve kvalitetsnivået i laget. At det er en stor andel utlendinger i norsk toppfotball er i alle fall et dårlig utgangspunkt for fremtiden til norske fotballspillere med tanke på at de etablerte spillerne trenger regelmessig kamptrening for å holde formen ved like og unge fotballspillere trenger kamptrening for å ha muligheten til å utvikle seg.

Norge er langt bak land som England, Tyskland og Russland når det kommer til utenlandske spillere med landslagserfaring i hjemlig toppserie. Men dette er ligaer som er både rangert høyere og som har mer penger enn den norske ligaen. Det er kanskje derfor naturlig at de beste utenlandske spillerne drar dit for å spille om berømmelse og penger. Dersom det er slik at klubbene prøver å tilegne seg et høyere nivå gjennom å importere spillere fra utlandet må de nødvendigvis få spilletid for at det skal være en kvalitetshevning i prestasjonen på banen. Med bakgrunn i dette er det interessant å se hvor mye spilletid de utenlandske spillerne får i norske eliteserierklubber.

Å ha landslagserfaring behøver nødvendigvis ikke å være et kvalitetsstempel og det kan være mange grunner til dette. At en spiller har landslagserfaring med en liten fotballnasjon som Malta sier ikke det samme som å ha landslagserfaring med en større fotballnasjon som Brasil. Det kan også være at spilleren på grunn av alder er over sitt toppnivå i karrieren og er dermed ikke lenger er aktuell for mer landslagsspill, selv om spilleren fremdeles blir satt inn under kategorien med landslagserfaring.

En annen og kanskje bedre målestokk kan være spilletid. Dette gir en indikator på hvilken betydning spilleren har for klubben på banen. Med spilletid som måleinstrument får vi en pekepinn på hvor mye denne spilleren bidrar med sportslig, hvis vi da antar at treneren velger ut de beste spillerne til kamp. Tanken her blir da at desto mer spilletid, desto mer bidrar spilleren med. Ved bruk av spilletid får man en direkte forbindelse til hvilket nivå spilleren er på i forhold til de spillerne som de konkurrerer mot i kampen om en plass på laget. I tabellen under er alle utenlandske spillere representert med sin andel spilletid fra sesongen i 2000 og fram til 2008.

For å gjøre dette er spillerne delt inn i følgende kategorier som baserer seg på hvor mye spilletid de har fått: *Flopp* (som ikke har fått noe spilletid i løpet av sesongen), *back up-spiller* (som har fått spilletid opp til 24,9 prosent), *roteringsspillere* (som har fått fra 25 til 49,9 prosent spilletid), *førstelagsspillere* (som har fått fra 50 til 74,9 prosent spilletid) og *nøkkelspillere* (som har fått over 75 prosent spilletid).

Tabell 3 – Tabell som viser andel spilletid for utenlandske spillere i eliteserien i absolutte tall og i prosent i parentes. (Kilde: VGs Eliteguide)

Prosentvis spilletid	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Sum
Flopp 0 %	2 (4)	4 (6)	2 (3)	3 (5)	5 (7)	6 (5)	7 (5)	18 (14)	12 (9)	59 (6)
Back up-spillere 1-24,9%	15 (27)	26 (37)	22 (28)	18 (29)	17 (22)	39 (35)	38 (28)	32 (24)	37 (29)	244 (29)
Roteringsspillere 25 - 49,9 %	7 (13)	12 (17)	16 (21)	12 (19)	21 (28)	24 (22)	35 (26)	25 (19)	35 (27)	187 (21)
Førstelagsspillere 50 - 74,9 %	13 (24)	14 (20)	14 (18)	10 (16)	13 (17)	16 (15)	30 (22)	23 (18)	21 (16)	154 (18)
Nøkkelspillere 75 % og mer	18 (33)	14 (20)	24 (31)	20 (32)	20 (26)	25 (23)	26 (19)	33 (25)	24 (19)	204 (25)
Sum	55	70	78	63	76	110	136	131	129	848

Tabellen tar ikke høyde for spillere som soner karantene, er skadet eller har kommet til eller blitt solgt fra eliteserien i løpet av sesongen, men i et stort datamaterial som dette kan man forutsette at dette jevner seg ut. Det samme gjelder for norske spillere.

Av tabellen går det fram at alle kategorier har økt i antall siden det har blitt flere spillere. Med bakgrunn i at det som settes under lupen her er om utlendingene er med på å heve kvaliteten i eliteserien, blir de mest interessante endringene i den prosentvise andelen i de forskjellige kategoriene og hvordan hovedvekten av spillere har forskjøvet seg mellom kategoriene i løpet av perioden.

Man skulle tro at klubbene valgte å importere utenlandske spillere fordi de skulle være med å heve det sportslige nivået. Overraskende nok har trenerne funnet det best for laget å la kun 25 prosent av utlendingene spille over 75 prosent av spilletiden i løpet av hele perioden. I år 2000

spilte én av tre utlendinger over 75 prosent av tiden. I 2008 var det under én av fem som spilte like mye.

Utviklingen i andelene til spillerne med under og over 50 prosent spilletid har vært noe varierende om man ser fra sesong til sesong. Likevel var det kun i 2000 det var et overtall av de utenlandske spillere som har spilt over halvparten av spilletiden. I 2008 var det kun 35 prosent av utlendingene som var med å spille over halvparten eller mer av sesongen. At nesten to av tre utlendinger spiller under halvparten av kampene i løpet av en sesong er oppsiktsvekkende i forhold til antagelsen om at de blir hentet for å heve kvaliteten i eliteserien. Det samme kan sies om at det til sammen i løpet av de to siste sesongene har sittet over en stall med spillere på benken og tribunen, uten ett eneste minutt spilletid.

Nå som kvaliteten til utenlandske spillerne er analysert, er det interessant å se på hvilken betydning dette har fått for unge spillere i eliteserien.

4.6 – Klubbenes ungdomssatsning

Eliteserien har et fast antall minutter hver sesong som skal spilles. Det vil si at spillerne i klubbene kjemper mot hverandre om denne spilletiden. Sett at klubbene vil importere spillere for å tilegne seg et høyere nivå må det nødvendigvis fortrenge spilletiden til de spillerne som ikke blir regnet for gode nok. Det er dermed nærliggende å tro at de som i første rekke vil bli berørt av dette er unge, norske spillere som enda ikke har slått igjennom og som er avhengig av spilletid for å utvikle seg videre til å bli gode eliteseriespillere. En undersøkelse gjennomført i regi av Norsk Toppfotball (heretter forkortet NTF) i 2008 gikk ut på å sammenligne norske toppklubber med tall fra 2002 og 2007. I tabellen under er det presentert råttall fra den undersøkelsen.

Tabell 4 – Tabell som viser utviklingen i innsatsfaktorer i ungdomsavdelingene til norske toppklubber i gjennomsnittlige, absolutte tall. (Kilde: Tall fra sammenligningsundersøkelsen mellom norske toppklubber)

Utvikling i ungdomsavdelingen	2007	2002	Variabelinformasjon
Strategi for ungdomsavdelingen	4,67	3,00	1=ingen plan, 3=plan dekker noen områder, 5=plan dekker alle områder
Oppdatert strategi for ungdomsavdelingen	4,83	3,60	1=ingen plan, 3=sist oppdatert flere enn 3 år siden, 5=oppdatert i løpet av de siste 3 årene
Hovedtrener i ungdomsavdelingen	84,17	25,56	Stillingsbrøk fra 0-100 (%)
Utdannelsesnivå på hovedtrener	2,36	0,89	1=Nei, 2= Trener I - II, 3= trener III - IV (UEFA-lisens)
Antall kvalifiserte trenere	7,82	5,38	Kvalifisert fra minimum Trener I - II
Antall spesialisttrenere for ungdomsavdeling	1,55	1,00	
Treningsbaner	3,33	3,00	1=Nei, 3=Ja, men deler med andre lag, 5=Ja, eksklusivt for ungdomsavdelingen (førsterett)
Kunstgressbane(r)	3,17	2,40	1=Nei, 3=Ja, men deler med andre lag, 5=Ja, eksklusivt for ungdomsavdelingen (førsterett)
Innendørs treningsbane(r)	2,67	2,20	1=Nei, 3=Ja, men deler med andre lag, 5=Ja, eksklusivt for ungdomsavdelingen (førsterett)
Treningsstudio	4,00	3,10	1=Ingen, 2=Ja, men gammelt, 3=Ja, gjennomsnittlig, 5=Ja, moderne

Tabellen over viser at toppklubbene har økt innsatsfaktorene i ungdomsavdelingen når det kommer til områder som strategi, trenere, formell kompetanse og fasiliteter. Vi ser blant annet at den gjennomsnittlige strategien har gått fra å dekke noen til nesten alle områder i ungdomsavdelingen. Strategiplanen er også oppdatert mer hyppig. Stillingen som hovedansvarlig for ungdomsavdelingen har gått fra å utgjøre nesten omtrent en fjerdedel til nesten 85 prosent av full stillingsbrøk. Det har totalt sett blitt flere kvalifiserte trenere og flere trenere som er dedisert til ungdomsavdelingen. Ungdomsavdelingene kunne nyte bedre fasiliteter i 2007 enn hva de kunne i 2002.

Ettersom klubbene har økt innsatsfaktorene i ungdomsarbeidet burde det være rimelig å anta at det skulle resultere i at klubbene henter flere spillere opp av egne rekker.

Tabell 5 – Tabell som viser antall nykommere som er hentet fra egen ungdomsavdeling i absolutte tall og i prosent. (Kilde: VGs Eliteguide)

Egen klubb	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Sum
Absolutte tall	15	5	18	13	8	8	10	4	7	88
I prosent	12,4	4,2	16,1	15,5	6,6	6,1	7,8	3,3	5,6	8,3
Antall nykommere	121	119	112	84	122	132	129	120	126	1065

Antallet spillere som er hentet opp fra egne rekker spriker veldig fra sesong til sesong. Gjennomsnittet ligger på i underkant av 10 spillere hver sesong. I sesonger hvor klubbene ikke har økonomisk muskler til å kjøpe spillere skulle klubbene være mer tilbøyelig til å lete i egen klubb etter spillere, men heller ikke der er det noen overbevisende korrelasjon. I en sesong som i 2003 hvor klubbene hadde det tøft økonomisk, og hadde mindre økonomiske midler til å hente inn nye spillere, skulle det vært en gylden mulighet for egenproduserte spillere til å få sjansen på A-laget. Som tallene viser vare det "bare" 13 spillere som ble hentet opp fra egne rekker det året, noe som faktisk var en nedgang fra året i forveien. Likevel kan man se at det er en avtagende tendens i antallet egenproduserte spillere. I løpet av de fire første sesongene i undersøkelsen ble det hentet opp 51 spillere, mens det i løpet av de fire siste sesongene ble hentet 29 spillere fra egen klubb. 2001 er et unntak fra denne tendensen hvor kun 5 spillere ble rekruttert fra egne rekker, men kanskje det kan komme av den store eksporten i 2000 hvor det ble solgt spillere for nesten 250 millioner kroner¹⁰ som gjorde at klubbene fikk ekstra kjøpekraft og leitet heller i utlandske markeder for å hente inn forsterkninger.

De siste årene har vi sett unge, norske fotballspillere som har dratt til fotballakademiene til store utenlandske klubber¹¹. Argumentet for dette har vært at de utenlandske klubbene kan tilby et kvalitetmessig bedre tilbud enn hva de kan få hjemme i Norge og at nivået spilleren får prøve seg på i Norge er for lavt. Muligens er det også mer fristende å spille eksempelvis for ungdomslaget til Manchester United enn juniorlaget til Molde FK.

I forlengelsen av dette kan det være interessant å se på hvor mye spilletid unge spillere får i eliteserien. En ung spiller er her definert som juniorspiller, det siste nivået før spilleren går over til å bli senior det året vedkommende fyller 20.

¹⁰ Tall hentet fra: http://orapp.no/oversikt/argang_2005/30008/rapport/visartikkel/30057

¹¹ Mer om dette på: <http://www.vg.no/sport/fotball/engelsk/artikkel.php?artid=546356>

Tabell 6 – Tabell som viser spilletid til unge spillere i eliteserien i absolutte tall. (Kilde: VGs Eliteguide)

Sesong	# totalt	# tot. spilletid	Gj.snitt spilletid	Tot. spilletid utenlandske	Antall utl.	Gj.snitt t utl.	Spilletid norske	Antall norske	Gj.snitt norske
2000	29	10716	370	232	2	116	10484	27	388
2001	28	5657	202	188	2	94	5469	26	210
2002	32	8455	264	419	3	140	8036	29	277
2003	39	6686	171	301	3	100	6385	36	177
2004	33	9826	298	427	4	107	9399	29	324
2005	31	4134	133	1106	5	221	3028	26	116
2006	34	6774	199	1014	3	338	5760	31	186
2007	42	16760	399	5670	7	810	11090	35	317
2008	44	5214	119	830	3	277	4384	41	107

refererer til "unge spillere".

Tabellen viser antall unge spillere som har blitt registrert har økt til tross for at det har kommet flere utlendinger og at klubbene har rekruttert færre fra egne rekker. I de to første årene av undersøkelsesperioden var det under 30 unge spillere, mens det i de to siste var over 40. Tendensen er at det stadig blir flere unge spillere i A-stallen til eliteserielagene.

Selv om antallet unge spillere har økt, er den totale spilletiden svært varierende fra sesong til sesong. I 2000 var det 29 unge spillere som til sammen fikk 10 716 spilleminutt, mens det i 2007 ble gitt hele 16 760 minutter til 42 unge spillere. Bak det oppsiktsvekkende tallet i 2007 ligger det store forskjeller når det kommer ned på klubbnivå og spillernivå. Unge spillere i Lyn og Fredrikstad fikk til sammen 8583 minutter, med spillerne Tarik Elyounoussi, Ismael Boko Fofana og Erling Knudtzon som alle fikk med seg over halvparten av spilletiden i eliteserien.

Ser man på de store linjene har det som nevnt vært en vekst i antall unge spillere i eliteserien, både norske og utenlandske, men spilletiden unge får har vært veldig varierende. Likevel ser det ut som om det har vært et skifte i fordelingen av gjennomsnittelig spilletid mellom de norske og utenlandske spillerne. Fra 2000 til 2004 lå gjennomsnittelig spilletid for unge, norske på ca det dobbelte i forhold til unge, utenlandske spillere. I 2005 til 2008 er dette snudd på hodet. De unge, utenlandske spillerne har fått ca dobbelt så mye spilletid som de norske i gjennomsnitt. Dette kan komme av at klubbene i økende grad ser på rekruttering av unge, utenlandske spillere som et supplement til rekrutteringen av unge, norske spillere. I

løpet av de fire første sesongene fikk de unge, norske spillerne i overkant av 6000 spilleminutter mer enn i de fire siste. Dette tilsvarer omtrent 17 kamper mindre hver sesong.

I det følgende vil jeg se på alderen til nykommerne i eliteserien. Dette kan gi en pekepinn på hvilken aldersgruppe toppklubbene prioriterer når de rekrutterer spillere.

4.7 – Alderen til nykommerne

Det jeg er ute etter her er å finne ut om spillerne som blir rekruttert kan antas å være en etablert spiller.

*Tabell 7 – Tabell som viser gjennomsnittsalderen til nykommerne i eliteserien i absolutte tall.
(Kilde: VGs Eliteguide)*

Sesong	Utenlandske	Nordmenn	Samlet	N
2000	24,7	23,8	24	121
2001	25,3	24,2	24,6	119
2002	25,4	23,7	24,2	112
2003	25,8	23,9	24,2	84
2004	25,2	24,4	24,7	121
2005	25,9	25,3	25,6	132
2006	26,4	24,2	25,4	129
2007	25,6	24,7	25,1	120
2008	25,2	24,9	25	126
Gj. snitt	25,5	24,3	24,8	

Ut i fra tabellen kan vi se at hvert år har utlendingene hatt en høyere gjennomsnittsalder enn det nordmennene har hatt. De norske spillerne har altså hatt en lavere gjennomsnittsalder, noe som kan være naturlig med tanke på at de kan rekruttere spillere fra junioravdelingen i klubben. Likevel kan denne effekten ha en motvekt i at eldre norske spillere som har vært i utlandet og spilt fotball har kommet hjem igjen. Den totale gjennomsnittsalderen til nykommere med utenlandske nasjonalitet i hele undersøkelsesperioden har vært 25,5 år.

Gjennomsnittsalderen for de norske nykommerne har vært 24,3 år. De norske nykommerne har altså hatt over ett år lavere gjennomsnittsalder enn de utenlandske nykommerne. Basert på disse tallene kan det være grunn til å tro at en stor del av utlendingene er etablerte spillere som blir rekruttert til norske toppklubber for å gå rett inn å styrke laget.

4.8 – Eksporten fra eliteserien

Her vil jeg se på hvordan eksporten av norske spillere har utviklet seg de siste årene. Ved å se på eksporten fra eliteserien ønsker jeg å finne ut om andre ligaer finner kvaliteten på norske spillere interessant. Jeg forutsetter at den norske ligaen ikke er den mest pengesterke i Europa, og vil derfor ikke klare å holde på de beste spillerne. Antagelsen blir da at desto flere spillere som blir eksportert, desto bedre er kvaliteten til de norske spillerne. Fordi det er vanskelig å oppdrive adekvate kilder som er pålitelige nok, har jeg valgt å bruke Besson, Poli og Ravenels (2008) sin undersøkelse for å belyse dette temaet. Det er verdt å merke seg at årstallene i denne undersøkelsen tar utgangspunkt i er fra 2003 og til 2008.

I undersøkelsen finnes ikke Norge på listen over de 30 landene som har flest spillere i utlandet. For å komme med på listen måtte det ha vært minst 40 nordmenn ute på spill i Europa. I stedet får Norge den tvilsomme æren av å bli nevnt sammen med Ukraina som de to landene som har hatt størst fall i antall spillere som spiller utenfor hjemlandets grenser. Norge har hatt en tilbakegang på 25 spillere fra år 2003 til 2008. Begge våre naboland, Sverige og Danmark, er rangert på listen over de som har flest spillere i utlandet. Sverige har 94 spillere i utlandet, noe som holder inn til en 8. plass på listen. Danmark har på sin side 60 spillere i utlandet og havner på en 19. plass.

At Norge har hatt en tilbakegang i eksporten av fotballspillere kan det være forskjellige grunner til. Den ene er at den norske ligaen har blitt bedre og mer pengesterk, og som følge vil de norske spillerne som får konkurransedyktig lønn bli værende. Den andre grunnen kan være at norske spillere har blitt dårligere og at de ikke lenger er interessante for utenlandske fotballklubber. I lys av disse to forklaringene kan det også hende at når klubbene har kunnet kjøpe spillere har klubbene også gått bort fra å utvikle spillere selv. Som følge kan prisen på

norske fotballspillere ha gått opp fordi klubbene har vært lite villige til å selge gode norske spillere fordi gode norske spillere kan ha blitt en knapp ressurs.

4.9 – Oppsummering

I dette kapitlet har jeg sett på hvordan rekrutteringsmønsteret har endret seg fra 2000 til 2008. Utviklingen viser at norske klubber har rekruttert flere og flere utenlandske spillere. Jeg har også vist at norske toppklubber i økende grad har kjøpt spillere fra det utenlandske spillermarkedet. Dette har gjort at andelen med utlendinger i norsk toppfotball har økt.

Økningen i andelen av utenlandske fotballspillere har fortrenget andelen med norske spillere. Det vil si at de norske spillerne har fått mindre spilletid og at det har blitt færre norske spillere i eliteserien. Den økte andelen utlendinger ser også ut til å ha gått ut over klubbenes villighet til å gi unge spillere spilletid til tross for at de har flere unge spillere i stallen og at toppklubbene legger mer i innsatsfaktorene i ungdomsavdelingen. Når norske klubber har rekruttert utlendinger, har gjennomsnittsalderen fra 2000 til 2008 vært 25,5 år. Dette tyder på at det er etablerte spillere som prioriteres både når klubbene skal hente utenlandske spillere og i kampene.

Kvaliteten til utlendingene i Norge kan antas å være dårligere enn utlendingene som har blitt rekruttert til Sverige og Danmark om man bruker landslagserfaringen som målestokk. Av utlendingene som har kommet til norsk toppfotball er det kun en av fire som virkelig har lyktes i eliteserien i perioden fra 2000 til 2008. Dette har gjort at mange utlendinger har havnet på benken eller tribunen i norske toppklubber og tatt opp plassen for norske spillere.

Oppsiktsvekkende er det også at det kun var 35 prosent av de utenlandske spillerne som spilte mer enn halvparten av kampene i 2008. Det tyder på at utlendingene ikke er den forsterkningen mange klubber kanskje hadde trodd eller håpet at de skulle være.

Norsk fotball eksporterer også færre spillere. I 2008 var det 25 færre norske spillere enn hva det var i 2003.

Kapittel 5 – Hvorfor har spillerrekrutteringen endret seg?

I dette kapitlet vil jeg forsøke å svare på underproblemstillingen *hvorfor har utviklingen i rekrutteringsmønsteret til norske toppklubber utviklet seg slik det har gjort til tross for advarsler om at det undergraver fotballen på lang sikt*. Dataene som er benyttet i dette kapitlet er basert på intervju med sentrale aktører som har vært med å styre utviklingen i rekrutteringen av spillere. Gjennom intervjuene var det noen temaer som gikk igjen og som synes å ha vært sentrale for å forklare utviklingen som ble beskrevet i forrige kapittel. Årsakene til at rekrutteringen av spillere har endret seg i norsk toppfotball må også sees i sammenheng med den øvrige rammen norsk fotball har operert under. Innenfor rammene som fotballen opererer i er det mange faktorer som kan ha bidratt til at rekrutteringsmønsteret over tid har endret seg. Felles for disse faktorene er at de hele tiden tilrettelegger for og skaper flere insentiv for en kortsiktig tankegang, og promoterer dermed en kortsiktig rasjonalitet. Spesielt er det da sentralt for oppgaven å se på forholdet mellom det kortsiktige og langsiktige tenkesettene og hvordan balansegangen mellom de to, kanskje motstridene, perspektivene har blitt forskjøvet. Den videre analysen vil konsentrere seg rundt å belyse de faktorene.

For å få en dypere forståelse av hvorfor rekrutteringsmønsteret har endret seg vil jeg først gå kort inn på hvordan situasjonen i toppklubbene var tidlig på 1990-tallet. Etter det vil jeg se litt nærmere på de aktørene som befinner seg i og rundt omgivelsene til toppklubbene i Norge i dag. Deretter vil jeg se på hvordan rekrutteringen til norsk toppfotball kan ha blitt mer kortsiktig før jeg går nærmere inn på trenerrollen i en toppklubb og det dilemmaet fotballtreneren møter. Til slutt vil jeg se på hvorfor det har blitt rekruttert så mange utenlandske spillere til norsk fotball.

5.1 – Fra forening til forretning – en sum av overganger?

”Du skal krysse forening og forretning.”

– Informant A

I følge mine respondenter framstår toppfotballen i dag i sterk kontrast i forhold til hvordan toppfotballen i Norge innledet 1990-årene. Fotballklubbene som organisasjoner ble beskrevet som små og som ikke hadde mer penger enn til det aller mest nødvendige for at endene skulle møtes. Under intervjuene ble administrasjonen i klubbene typisk omtalt som;

”... et menneske på marked og kanskje en daglig leder i klubben og kanskje en som hadde litt ansvar med anlegg eller bane eller stadion...”

– Respondent X

Utsagnet over beskriver hvordan oppfatningen av en normal klubb fikk de daglige gjøremålene til å gå rundt. Siden inntektene ikke var i nærheten av det de er i dag, måtte de som arbeidet i klubben gjerne ta i et tak der det trengtes. Klubbene var også i større grad basert på ideell og frivillig innsats for at oppgavene som klubben hadde ansvaret for skulle bli løst. Selv om det også var spillere den gang som hadde profesjonelle kontrakter, var de som oftest spillere på nonamatørkontrakt, det vil si at lønninger som de ikke kunne leve av alene.

Informant 1 mente at da han kom inn i norsk toppfotball på midten av 1990-tallet så var klubbene kommet langt i det å utvikle spillere. Spillerne hadde som regel blitt rekruttert fra de nærliggende områdene til klubben de spilte for. Når de kom som talenter til toppklubbene, ble de satt inn i et system. Det innebar at spillerne ble fulgt opp og fikk både spilletid og tid til å utvikle seg. Og klubbene, siden de ikke hadde økonomi til å basere rekrutteringen av spillere på kjøp, var også avhengig av denne strømmen av spillere fra sitt lokale nedslagsfelt. På denne måten ble klubbene nødt til å bruke tid på å utvikle spillerne for at de skulle bli bedre. Alternativet var å stå igjen uten spillere som er gode nok. Informant A så på det som ideelt at de fleste spillerne i klubben han trente på midten av 1990-tallet var fra fylket klubben fant seg i.

Respondent I synes dette på mange måter var oppfatningen av hvordan man skulle skape et godt fotballag på 1990-tallet. Det var en forventning om at treneren skulle utvikle spillere, og det var en forståelse for at det tok tid. Denne forståelsen ble delt av både klubb og trenere, men omgivelsene rundt fotballklubben delte også i større grad denne forståelsen, men:

”... virkeligheten har endret seg fra (19)90-tallet der du gjerne bygde en stall og du bygde et lag.”

– Respondent I

”Fotballklubber i Tippeligaen i dag forvalter stort sett mellom 50 og 250 mill i året, hvilket er betydelig med penger nesten uansett målestokk. Og da kreves det også kompetanse både for å få tak i pengene og kunne bruke de på en fornuftig måte.”

– Respondent X

Respondent X forteller at lederne i toppklubbene er opptatte av å generere penger. Da blir klubben mer konkurransedyktig. Administrasjonene ble bygd ut for å imøtekomme det økte behovet og de nye mulighetene som følge av de skiftende omgivelsene. Fra innsiden har organisasjonene gjennom en høyere grad av formal- og realkompetanse i personalet skapt en bedre ballast for å profitere og utvikle inntektsgrunnlaget til klubbene.

”Og i takt med at omsetninga har vokst og at de ansatte har blitt flere, så er det ikke bare en leder som styrer alt lenger, men du har gjerne fått avdelinger i organisasjonene både innenfor marked, økonomi, drift og sport i alle fall. Noen har akademi, andre har kanskje store medieavdelinger, så det har blitt ganske komplekse organisasjoner etter hvert og.”

– Respondent X

Samtidig som klubbene har blitt mer en forretning enn en forening, har også flere aktører kommet inn i hverdagen til fotballklubbene. Dette har resultert i at fotballen opptrer på flere områder, kanskje til og med på områder som man i utgangspunktet ikke forbinder med fotball, og i større og større omfang. Både investorer, media, sponsorer og agenter er vanlige samarbeidspartnere for fotballklubbene i dag.

5.2 – Aktørene i organisasjonsfeltet til toppfotballen

Her vil jeg se på de aktørene som på bakgrunn av intervjuene har fremstått som de som har medvirket mest i bevegelsen toppklubbene gått igjennom fra forening til forretning. Fra utsiden av fotballklubbene har investorer, sponsorer og media i større og større omfang vært deltagende mens klubbene har utviklet seg. Partnerskapene mellom fotballklubbene og de aktørene har blant annet bidratt til den eksponentielle veksten i omsetningen¹² de siste par tiårene. Til sist i dette delkapitlet vil jeg se på agenter.

5.2.1 – Media

I begynnelsen av 1990-årene ble kommersielle mediekkanaler, kanskje spesielt med TV 2 i spissen, som i stor grad er finansiert av reklame og tilhørende inntekter grunnlagt. Kommersielle mediekkanaler er interessert i det som tiltrekker seere, som for dem betyr større reklameinntekter, og, skal vi tro de stadig større medieavtalene fotballen klarer å forhandle fram, appellerer fotballen sterkt til dette markedet.

”Det (fotball) er den største live-industrien vi har så media bevokter det her hele tiden.”

– Informant A

Medias dekning av norsk fotball har bare blitt større i de senere årene, da spesielt med tanke på TV 2s satsning med TV 2 Sport som sender hvert spark på ballen i alle kampene i alle rundene. Partnerskapet mellom TV-kanalene og fotballen har også gjort at kampene i rundene har blitt delt opp slik at fotballkamper kan blir vist på TV både på lørdag, søndag og mandag. Etter runden er det full pakke med analyser og oppsummeringer av høydepunktene, før blikket blir rettet mot neste runde med nye analyser og nye diskusjoner gjennom hele uken når det ikke blir sparket ball.

¹² I 1993 var den samlede omsetningen i eliteserien på 160 millioner og i 2000 var den på 577 millioner (Gammelsæter og Ohr 2002, 10). I 2008 var den på ca 1,3 milliarder (Tall fra NFF er hentet fra: www.fotball.no/files/%7B9443A47D-02B8-4C15-BEEF-A4F2DF0EC446%7D.doc)

”Media fører på mange måter det meste i pennen om fotballen og de hyller jo de utenlandske kjøpene i det ene øyeblikket og i det andre øyeblikket så slakter de bomkjøp som de (klubbene) har gjort ute.”

– Informant A

Et hett tema for media er også kjøp og salg av spillere. Rykter og spekulasjoner om hvilke spillere som er på vei enten inn eller ut dørene til norske toppklubber eller hvilke agenter som er på tribunen til en hver tid er ofte tema for nyhetene i media.

”Det er blest rundt (klubben) for tida både på godt og vondt, men det skaper prat om (klubben) ute. Om tre uker så glemmer folk at det var mye negativt og sånn, det var et par negative saker som var der og da negativ, men i det lange løp så vil dem (media) ha vært med og diskutert (klubben), men det vil framstå som positivt i framtiden fordi det var blest om klubben.”

– Respondent A

Respondent A mener at fotballklubbene gjennom å være interessante for media har fått et slags utstillingsvindu for klubben. For merkevarebyggingen til klubbnavnet har dette mye å si. Grunnen til at sponsorene har vært villig til å betale mye for reklameplass på klubbdraktene og hjemmebanen til klubben er at deres logo blir eksponert. Han mener at det nesten er sånn at jo mer klubben er i media, jo mer er sponsorene villige til å gi. At klubben blir eksponert for mange mennesker øker på denne måten markedsverdien til klubben.

Han forteller videre at de kommersielle mulighetene ved at fotballen er så populær har blitt bevisst utnyttet av fotballederne både i klubbene og NTF. Han nevner at klubbene som har bygget nytt stadion som et godt eksempel på det. Å ha de rette fasilitetene vil si at de kommersielle inntektene økes betraktelig. Han nevner at både publikum, investorer og sponsorer er ute etter *”den gode opplevelsen”* og det får man med *”et godt fotballag og de rette fasilitetene”*. Når media formidler denne opplevelsen, forsterkes eksponeringen av klubben og sponsorene, og markedsverdien økes.

Respondent A mener at bygging av ny stadion var helt nødvendig for at klubben kunne øke inntektene fra sponsorer og publikum, men hadde det ikke vært for investorene hadde ikke klubben hatt kapitalen som trengtes for å bygge stadion.

5.2.2 – Investorene

”Noen fikk investorer med tidlig som nok var langt mer profesjonelle enn klubbene dem gikk inn i og som hadde både store vyer og visjoner.”

– Respondent X

Under intervjuene ble det snakket om mange typer investorer som synes å ha hatt mange forskjellige roller og motiv i sine engasjement med fotballklubbene. Noen investorer har bidratt med rene pengegaver, andre har investert i spillere og andre igjen i fasiliteter. Noen har også bidratt til flere av delene. Førstnevnte minner mer om en sponsor. En sponsor blir som oftest sett på som en bedrift som kjøper reklameplass for logoen sin på draktene eller på et skilt på stadion til fotballklubben. En investor mottar imidlertid ikke reklameplassen som sponsorene får, selv om det nok kan hevdes at de mottar anerkjennelse både av klubben og omgivelsene for sine bidrag. Jeg vil derfor i denne oppgaven se på en investor som en person eller gruppe som har et annet motiv med sitt engasjement i klubbene enn anerkjennelse.

Investorene, som gjerne blir sett på som suksessfulle i næringslivet, kom inn i klubbene og ga klubbene en akselerering i profesjonaliseringsprosessen. Ved å ta med seg sine erfaringer og kompetanse, og ikke minst penger inn i organisasjonene, har investorene bidratt til at klubbene kunne ha tatt store steg organisasjonsmessig og i det å utvikle fotballen til å bli en næring. Men;

“There’s no such thing as a free lunch.”

– Respondent I

Mange av dem jeg snakket med fortalte at det på mange måter var en tosidig avtale som inngås med investorene. Investorene har samtidig som de har kommet med penger i den ene hånden, også fått noe tilbake i den andre. Gjennom at investorene har fått innpass i klubbene har de også fått innpass i de interne forholdene i klubben. Ved å la investorene få innpass i klubbene har også beslutningsstrukturen om ikke endret seg formelt, så blitt påvirket av investorene.

”Det er helt klart at selv om disse (investorene) her kommer inn med penger og sier de ikke har greie på fotball så jeg skal ikke blande meg inn, så er det helt klart at penger gir makt, penger gir innflytelse.”

– Respondent I

Investorer har kommet inn i fotballklubbene med penger. Fotballklubbene har sett på dette som et bidrag til at de kan øke sine økonomiske ressurser og dermed sin sportslige satsning. Investorene har på denne måten blitt ønsket velkommen i klubbene, men ved å gjøre det så kan de også ha takket ja til å gi fra seg myndighet, noe som kan slå uheldig ut for klubben.

”Det er bare å se på en del sportslige utvalg rundt omkring.”

– Respondent I

”Mesteparten av kapitalen her har da sannsynligvis kommet som investeringskapital. Det vil si som enhver annen business er også dette en business. Her forsøker man å kjøpe en spiller for å selge den dyrere på et senere tidspunkt.”

– Respondent X

Inntoget av investorer kan ha fått fotballklubbene til å tenke mer forretning enn hva de gjorde tidligere. Overgangen fra å være en forening til en forretning kan ha gått for rask til at klubbene klarte å ivareta de prinsippene som regjerte i foreningskonseptet når de møtte de nye logikkene når de etter hvert trådte inn forretningskonseptet.

”Av og til gikk man kanskje litt for fort fram i forhold til å bevare fotballens egenart.”

– Respondent X

Informant A gir et eksempel på hvordan dette kan komme til syne i et spillersalg. En investor kan eie en spiller som spiller fantastisk godt. Da kan en agent gå til investoren å si at nå kan vi få avkastning på spilleren, selv om det er på et ugunstig tidspunkt for klubben. Klubben ønsker gjerne kontinuitet på spillersiden og har kanskje ikke noen spillere som kan ta over for spilleren om han skulle bli solgt. Informant A mener at det er i slike situasjoner det kan bli en drakamp mellom klubben og investoren.

Dette leder oss også inn på en annen aktør som har kommet i større omfang inn i norske toppklubber.

5.2.3 – Agenter

”... i teorien så er jo hele verden vårt (spiller)marked i dag.”

– Respondent X

Da spillermarkedet ble større, ble det også mer uoversiktlig. Spillermarkedet før nesten var begrenset til de nasjonale grensene, har de-reguleringen som følge av Bosman-dommen ført til at spillermarkedet har blitt for stort til at en klubb kan håndtere det alene. Dette har ført til at det på en måte har oppstått et åpenrom mellom klubb og spillermarked som agenter eller andre mellommenn har fylt. Deres oppgave har blitt å formidle spillere på vei til eller fra en klubb og til en annen klubb. Respondent X forteller at agenter på mange måter fyller en oppgave for klubbene i kjøp og salg spillere, og i å håndtere et større spillermarked.

”Det er klart, de (agenter) er ofte eller nesten alltid involvert i dag når vi ønsker å hente spillere, men det er også sånn at vi hvis vi vet hvilken type spiller vi ser etter i en bestemt posisjon så kan vi på en måte gjøre bestillinger gjennom agenter for å sjekke hva dem kan komme opp med.”

– Respondent X

Selv om Respondent X anerkjenner nødvendigheten av agenter, forteller han også om en annen side, en som ikke er så positiv:

”Det vil aldri være perfekt informasjon og da vil det alltid være muligheter for noen å kunne utnytte det.”

– Respondent X

Informant A ser på agenter som et forstyrrende element for klubbene. De representerer spilleren ovenfor klubben, og dette kan forstyrre klubben. Klubben kan risikere å oppleve at spilleren, etter råd fra agenten, ikke vil signere en ny kontrakt med klubben. Tilbake står

klubben som har brukt tid og ressurser på å utvikle spilleren nærmest tomhendt. Agenten, som skal ha oversikt over spillermarkedet og hvilke klubber som er på utkikk etter spillere, vet altså om spilleren kan være aktuell for en annen klubb. Agenten vil derfor råde spilleren til å takke nei til nye kontraktsforslag fra den nåværende klubben fordi agenten mener markedsverdien hans har økt. Agenten tjener på hvert kjøp og salg han/hun er involvert i. Slik ivaretar agenten både spilleren, men også seg selv.

”Plutselig kommer en agent inn og sier (til en ung spiller); du kan ikke være lenger i den klubben her. Du går dit for der får du bedre betalt.”

– Informant A

Klubber som har penger har også hatt muligheten til å kjøpe spillere. Agenter har gjort at utvalget av tilgjengelige spillere for klubbene har blitt større enn hva som har vært tilfellet tidligere. Og gjennom profesjonaliseringen og kommersialiseringen av fotballen har klubbene i samme periode fått større tilførsel av kapital. Dermed har klubbene både hatt ressurser og muligheten til å heve det sportslige nivået raskere enn tidligere.

5.3 – Kortsiktigheten i fotballen

”Fotballen har alltid vært kortsiktig.”

– Respondent I

Bak dette utsagnet ligger det en mening om at det alltid har handlet om å vinne i fotballen. Det er en konkurranse og resultatet som står på tavla når kampen er slutt er tellende. Toppklubber har alltid traktet etter de beste spillerne slik at resultatet så ofte som mulig skal være i favør av deres egen klubb. Framgangsmåten for å få de beste spillerne har derimot variert.

Respondent I hevder at utviklingen av fotballen som næring har bidratt til at det har blitt et enda større trykk på kortsiktigheten. Respondenten er av den oppfatningen av at det må være en riktig balanse mellom langsiktigheten og kortsiktigheten for å utvikle et bærekraftig konsept. Langsiktigheten skal ivareta utviklingen av unge spillere, mens kortsiktigheten skal

skape resultat. Når fotballen har gått over til å bli en forretning, syns han at kortsiktigheten har fått et alt for stort fokus. Dette har ført til at ”*på mange måter forretningen (har) kjørt over foreningskulturen*” (kilde: Respondent I) og at spillerutviklingen, som er avhengig av at klubbene tenker langsiktig, har blitt oversett.

Informant A mener at klubbene ikke lenger har tålmodighet til å utvikle spillere selv. Til å utvikle spillere selv har de kortsiktige resultatene blitt for viktig. Det å bruke tid på å utvikle unge spillere ved å la de få spilletid i eliteserien blir sett på som å innebære en risiko. Da er det tryggere å benytte seg av en rutinert spiller som kan gjøre jobben denne helgen, og så får utviklingen av den unge spilleren heller vente. Det er tross alt den neste kampen som er viktigst nettopp fordi det er den neste.

”Taper du neste kamp på søndag så er det noen klubber som tåler ett tap, noen tåler to, men ingen tåler tre. Det er på en måte tidshorisonen du har når du jobber med fotball, toppfotball.”

– Respondent X

Fotballen handler om hele tiden å produsere resultater og resultatene blir kontinuerlig oppdatert i tabellen. Slik blir klubbens prestasjoner målt hver uke sesongen varer. Sesongen i Norge varer ikke mer enn 8 måneder¹³ før den er over og da er det gjort. Da vil gullet deles ut til en klubb, og noen klubber vil bli degradert til divisjonen under. Respondent 1 mener dette får klubbene til å føle at de har lite tid på seg, kanskje mindre tid enn de egentlig har:

”Fotballklubber har dårlig tid. Den norske sesongen varer i 5 eller 6 måneder. Har du en 6, 7 kamper på rappen med lite poeng så er du dømt til å være i bunnstriden egentlig nesten sesongen ut.”

– Respondent 1

Å ha dårlig tid kommer til syne i flere situasjoner. Under intervjuene gikk det fram at det var spesielt i to situasjoner klubbene kunne få dårlig tid. Den ene situasjonen oppstår i nedre del av tabellen, mens den andre i den øvre delen.

¹³ Sesongen 2008 varte i ca 8 måneder fra første til siste spark på ballen.

”Klubbene er desperate når de ligger i nedrykksonen. (...) Det betyr så mye økonomisk å være i Tippeligaen i forhold til 1. divisjon.”

– Respondent A

Respondent A forteller at å unngå nedrykk betyr svært mye økonomisk. Inntekter fra medieavtalen, sponsorer og publikum nevnes som de viktigste inntektskildene som faller bort eller blir kraftig redusert ved et eventuelt nedrykk. Inntektene kunne falle med en tredjedel bare ved å falle utenfor eliteserien, mens kostnadene stort sett er de samme. Konsekvensene av et nedrykk vil derfor ikke bare gå utover det sportslige til klubben. Også de som er ansatte i administrasjonen er i fare for å måtte gå dersom et nedrykk skulle bli tilfellet.

”Men det (kortsiktigheten) er det samme hvis du ligger på sølvplass også. Her må vi forsterke for vi skal ta gullet, eller ikke falle ned til fjerdeplass.”

– Respondent A

Respondent A forteller videre at det ikke bare er klubbene som kjemper med ryggen mot veggen som er desperate. Også på toppen av tabellen er det et kortsiktig jag etter sportslige forsterkninger for å stå bedre rustet i kampen om ære og berømmelse. Respondent X sier at de som ikke direkte er innblandet i medaljestriden eller nedrykksstriden også kan bli litt kortsiktig:

”Greier man å være tro mot litt sånne overordnet og langsiktig målsetning og strategi, eller kommer dette litt kortsiktige jaget – vi ligger jo bare noen poeng bak, eller vi er jo bare nummer 6, 7 – kan vi ikke bare satse litt ekstra for å komme opp der?”

– Respondent X

Som begrunnelse nevner han at ikke alltid alle beslutninger tas med hodet i fotballen. Til grunn for beslutningene ligger det også et hjerte og lysten til å vinne noe. Tidligere snakket han om hva det betydde for en by å ha et lag med i topp av norsk fotball. Han mener at det betyr mye for mange supportere og samarbeidspartnere å ha et lag som de identifiserer med og være stolte av. Og når det laget gjør det bra, er det mange som har lyst å være med å sole seg i glansen. Slik blir det en slags ringvirkning av å gjøre det bra. For det første kommer det flere tilskuere på hjemmekampene. For det andre blir flere sponsorer interessert i å knytte merkenavnet sitt opp mot den rette klubbfilosofien. Respondent 1 mener at dette har to sider:

”... jeg tror forskjellen på å være med på kjøret og melde seg ut er brutal...”

– Respondent 1

Bak dette utsagnet ligger det at plassene på tabellen er et knapt gode som det er mange som kjemper om. Ved ikke å være med på ”kjøret” så melder klubben seg på en måte ut av kampen om plassene. Å melde seg ut av kampen om plassene er noe som blir forventet å ikke bli godtatt. I første rekke dreier det seg om supporterne, men også de andre i omgivelsene som investorer og sponsorer. Om klubben melder seg ut, og faller nedover på tabellen, fører det også til mindre inntekter. Igjen er det inntekter fra tilskuere, sponsorer og fra medieavtalen som nevnes at vil komme til å falle. Det betyr at det blir enda vanskeligere å melde seg på igjen for klubben. De andre klubbene som satser vil også ha fått bedre forutsetninger fordi det nå er de som vil ha fått den gode effekten av økte inntekter. Derfor føler klubbene at det er et press om hele tiden å produsere resultater og det fører til:

”Det er hele tiden et press på oss daglige ledere fra sportsavdelingene på å forsterke.”

– Respondent A

Dette leder oss inn på et annet aspekt som kan legge til rette for kortsiktighet i norsk toppfotball. Trenerrollen har ansvaret for lagets prestasjoner, men samtidig er det han¹⁴ som har ansvaret for å utvikle unge spillere.

5.4 – Er utviklingen trenerstyrt?

”Du kan få mange klapp på skuldra. Det er et ungt lag du har gitt, men du tar ikke poeng.”

– Respondent 1

I følge Informant A har trenerrollen har endret seg. Da han var trener for et topplag tidlig på 1990-tallet, var klubben opptatt av å lage et system som fikk fram spillere. For eksempel satte de seg ned og så på juniorlaget. Der plukket de ut spillere de hadde tro på. Spillerne fikk tildelt den rollen de var tenkt til å ha i A-laget, og trent opp deretter. Etter hans mening var det

¹⁴ Vi har vel enda til gode å se en kvinnelig hovedtrener i eliteserien.

slik rekrutteringen av spillere var i foreningsmodellen. I dag mener han det er flere trenere som ikke tenker sånn. Trenerne i dag er opptatte av resultat.

”Mens kanskje trenerne på (19)80-tallet både hadde tid og det ble forventet at treneren skulle utvikle spillerne, så er forventningene i dag helt annerledes. Du skal ha resultat i dag.”

– Respondent I

Respondent I forteller en lignende historie. Han mener trenerrollen i dag har blitt redusert til å *”se på hvem i stallen som ikke holder mål. Og dem som ikke holder mål må skiftes ut med noen som er bedre”* (kilde: Respondent I). Det er en utvikling han ikke liker. Utviklingen beskriver han som:

”Det blir som å pisse i buska når du fryser, veldig kortsiktig.”

– Respondent I

”Det er mye enklere å sette en ferdig utviklet spiller inn i en produksjonslinje, enn å utvikle det talentet selv og ta den jobben selv.”

– Informant 1

Informant 1 mener at *”det er en fallitterklæring at NTF sammen med NFF må gå ut å nærmest lovfeste at 12,5 prosent av medieavtalen skal gå til talentutvikling.”* Han forteller en historie om hvordan en ung spiller ble kalt hjem fra en turnering med et aldersbestemt landslag for å spille for sin respektive A-klubb. Grunnen var ikke fordi klubben hadde en plan med spilleren. Det var fordi klubben ikke hadde andre spillere som kunne spille. Informant 1 fortalte også en historie om en som ble ansatt som juniortrener i en toppklubb. Han trodde han ble ansatt i klubben for å utvikle eliteseriespillere. Etter hvert merket han derimot at hovedtreneren ikke var interessert i ungdomsavdelingen. Hovedtreneren var verken på treningene eller kampene til juniorlaget. Da han senere ble assistenttrener i klubben, så han at det var helt uinteressant det som foregikk i junioravdelingen. Disse to historiene mener informant 1 illustrerer godt at klubbene ikke har noen bevisst strategi for rekruttering til A-laget fra egen klubb. Grunnen til at det har blitt sånn mener han er økte inntekter:

”Takket være medieavtalen, takket være høyere publikumsoppslutning, takket være større medieinntekter og større kommersielle inntekter, så er dem (klubbene) ikke i like stor grad avhengig av å utvikle selv, men dem kan tillate seg å kjøpe ferdigutviklet.”

– Informant 1

Det å bruke en stor andel av de økte inntektene på kjøp og lønninger illustrerer han med:

”Da spiser du av ditt eget såkorn. Når du da kommer til våren og skal ha noe å så med, så har du ikke noe å så med.”

– Informant 1

Respondent 1 mener også at klubber som ikke tar utviklingsarbeidet seriøst vil få problemer når de spillerne som i dag spiller fast en gang forsvinner. Han oppfatter strategien til flere klubber som å satse alt på et kort. Det vil si at når de som spiller blir solgt eller får en skade, så har ikke klubben tenkt langt nok fram til å ha noen som kan erstatte spilleren som ikke lenger er tilgjengelig.

”Du kan få et stort svart hull i laget ditt.”

– Respondent 1

Når klubbene kommer i en situasjon som Respondent 1 beskriver, står klubbene på en måte tilbake på bar bakke. Respondent I forklarer hva klubbene som havner i en slik situasjon vil foretrekke:

”Dermed så blir det å hente inn en ok utenlandsk spiller, det blir foretrukket framfor å satse på en ung, norsk spiller.”

– Respondent I

Respondent 1 forteller at klubbledelsen er klare over at utvikling av unge spillere krever både tid og ressurser og kanskje også varierende resultater som kan følge av å bruke spillere under utvikling. Likevel sier han også at klubbene tenker at jo bedre klubben gjør det i eliteserien, jo mer penger tilfaller klubben fra sponsorer, publikum og TV-avtalen. Å vinne eliteserien gir også adgang til den eksklusive Champions League som betyr mye penger i norsk målestokk, kanskje så mye penger som hele årsbudsjettet til klubben. I tillegg får man den bieffekten av å

delta i Europa-cupene. Det gjør at klubben kan skaffe seg et renommé som går utenfor landets grenser. Dermed kan bli mer attraktiv som klubb for å få hentet enda bedre spillere til klubben.

”Dem (klubbledere) tror bare denne (gode) spiralen går videre og videre og videre.”

– Respondent 1

Videre forteller han at når klubbene har satset og ikke fått de resultatene som forventet, så starter en motsatt spiral. Respondent 1 nevner flere norske toppklubber som nå sliter fordi alle de nye inntektene har blitt brukt til å dekke over ”svarte hull” som han kaller dem, altså allerede påløpte regninger. Han mener dette er en farlig utvikling:

”Det blir tøft om du skal basere deg på håpefull inntekter. Da er du ute og kjører.”

– Respondent 1

Respondent I tror at klubbene har blitt mer som en forretning. I kjølevannet av det tror han at det har ført til at balansen som var mellom det kortsiktige og langsiktige har blitt forskjøvet. I dag har det blitt et mye større fokus på det kortsiktige. Det har påvirket utviklingen av spillere fordi det ligger i sakens natur at klubbene da må tenke to, tre år fram i tid. Treneren opptreer derfor bare i en rolle som han er ansatt for å fylle. Når klubbene er ute etter resultater, plukker trenerne opp disse forventningene:

”Da er ikke trenerne idioter heller. Da forstår jo de at når de lever av kortsiktige resultat (så da tenker de), OK, da bruker jeg den spilleren med størst sjanse for å gi meg de resultatene i dag. Skal trenerne tenke annerledes så må de jo få et mandat. Hele klubben må være utviklingsorientert. Det må ligge i klubben. Og det må gjennomsyre alt som skjer. Det må være en konsekvent og helhetlig tanke.”

– Respondent I

At det ikke er trenerne, men hele klubb som er pådrivere for kortsiktigheten leder oss inn på et nytt spørsmål; har for mange klubber satset på de samme plassene?

5.5 – Jevnere konkurranse, kort(siktighet) opp til toppen?

”Plutselig på et punkt for noen år siden tror jeg alle 14 lagene i Tippeligaen egentlig hadde ambisjoner om å vinne. Og da gjerne plukker du spillere her og der for å ruste opp, og det var penger til det.”

– Respondent X

Respondent X tegner et bilde av hvordan konkurransesituasjonen i Norge har endret seg. Rosenborg, som mer eller mindre hadde vært en klar ener i norsk fotball, begynte å variere i prestasjonene og resultatene etter tusenårsskiftet. Gjennom 1990-tallet hadde Rosenborg ettertrykkelig befestet og forsvart posisjonen sin på toppen av norsk klubbefotball, og det var kanskje med på å bidra til at klubbene bak Rosenborg på tabellen tenkte mer langsiktig.

Informant A erindrer også at Rosenborg var så suverene at de andre klubbene hadde en forståelse for at om de skulle ta igjen Rosenborg, så måtte det være et resultat av flere års arbeid. Først da kunne de andre klubbene få en generasjon med spillere som kunne være med å utfordre posisjonen til Rosenborg. Forspranget var med andre ord for stort til å bli tatt igjen ved å kjøpe noen etablerte spillere.

Da konkurransebildet endret seg og ble mer usikkert, fikk de andre lagene med andre ord økt tro og ambisjoner om at de også kunne vinne. Oppskriften for å nå de målene ble da på mange måter å hente inn etablerte spillere fra utlandet som kunne være med å øke det sportslige nivået nærmest umiddelbart. Når penger etter hvert har blitt mer tilgjengelig, har også fristelsen til å innkassere det i sportslig suksess vært fristende for fotballklubbene. At alle opptrådte på samme måte kan ha gjort at eliteserien har blitt jevnere, og som Respondent 1 formulerte det:

”Nå kan du nesten gå fra medaljeplass til nedrykksplass i løpet av en eller to serierunder.”

– Respondent 1

Og når først en klubb satset, så var det lett at de andre ble med i dragsuget:

”Hvis en eller noen (klubber) henter (etablerte fotballspillere), så blir det litt sånn saueflokkmentalitet da. At vi alle svømmer i samme dammen. (...) Det er en selvforsterkende effekt.”

– Respondent X

Da konkurransebildet ble mindre forutsigbart, steg også troen og ambisjonene om å vinne i mange av klubbene. Plutselig var det blitt mer å vinne på å øke den sportslige satsningen ved å hente inn ferdigutviklede spillere som kunne gå inn i laget å heve det sportslige nivået med en gang.

5.6 – Hvorfor (ikke) utenlandske fotballspillere?

Alle jeg har intervjuet deler en oppfatning av at de beste utenlandske spillerne er med på å heve nivået på den norske serien. Respondent I spissformulerte det:

”De beste utlendingene er med på å heve norsk talentutvikling. Det er helt klart. Det tilfører norsk fotball spillere med spesielle ferdigheter som norske spillere kan lære av og som kan være med som kan være med å utvikle norsk fotball. (...) Så de beste spillerne hever maksimumnivået og dermed så utvikler vi de unge spillerne til rett nivå.”

– Respondent I

Likevel har de også et noe mer nyansert syn på andelen med utenlandske spillere. De mener at de utlendingene som sitter på benken i norske klubber tar opp plassen som en norsk spiller kunne ha hatt. For hver utlending som sitter på benken, blir en norsk spiller fratatt den muligheten til å utvikle seg. At så mange utlendinger har havnet på benken i norske klubber, uttrykte en som:

”... det er jo degenererende for norsk fotball. Og det er jo et tilbakesteg for norsk lokal og norsk nasjonal fotball.”

– Informant 1

Når det kommer til hvorfor det har blitt rekruttert så mange utlendinger, er det også stor enighet, og kan oppsummeres i det følgende:

”... Norge har egentlig laget et prisbilde på spillere som er fullstendig mismatchende med resten av Europa ...”

– Respondent X

Etter det Respondent X erfarer har norske klubber priset spillerne sine for høyt i forhold til hva det internasjonale spillermarkedet har gjort. Dette har ført til at klubbene heller har rekruttert spillere fra det internasjonale markedet hvor det forventes å få bedre spillere eller en tilsvarende spiller til lavere pris.

Dette er en oppfatning også de andre jeg har snakket med deler. Alle mener de norske spillerne er altfor dyre i forhold til kvaliteten når man sammenligner med det internasjonale markedet. Informant 1 mener det er alt for høye forventninger av selgerklubben, enten det er en stor eller liten klubb, til å få en stor overgangssum på forhånd. Dette mener også Respondent A. I forhold til unge spillere mener han at de mindre klubbene bør slippe spillerne med en liten overgangssum på forhånd. De små klubbene bør heller prøve å forhandle fram en større prosentandel ved videresalg. Dette vil gjøre at de store klubbene kan ta sjansen på å kjøpe flere unge spillere. Dermed øker sjansene for at én av dem skal slippe gjennom nåløyet å bli solgt til utlandet med en stor fortjeneste for begge klubbene.

Respondent 1 tror at det norske overgangsmarkedet har kollapset. Dette tror han er fordi det er en oppfatning om at det er mye penger i norsk fotball. Dette har ført til urealistiske forventninger av både norske klubber og spillere. Han mener klubbene har priset norske spillere urealistisk høyt, mens norske spillere har urealistiske forventninger til størrelsen på lønningsposen.

Dette forklarer likevel ikke fullt ut hvorfor mange utenlandske spillere har havnet på benken i norske klubber. Informant A tror at det ofte kan bli trender når det kommer til kjøp av spillere. Når utlendinger blir hyllet fram i norske medier, og noen klubber har kjøpt gode spillere til en billig penge, er det lett at andre klubber forsøker å gjøre det samme. Han mener også han har registrert en annen trend. Mot slutten av 1990-tallet kjøpte engelske klubber mange norske spillere. Det begynte kanskje fordi det norske landslaget gjorde det bra og at noen norske klubber markerte seg i Europa-cupene. De engelske klubbene hadde kanskje også hatt noen

gode erfaringer med de første norske spillere som gikk til engelsk fotball. Dermed kjøpte de engelske klubbene en del norske spillere i den perioden. Han forteller også at overganger er vanskelige situasjoner:

”Det å kjøpe spillere er veldig vanskelig. Du (som klubb) trenger tid til å få de inn i kultur. Du må ha en plan rundt det der. Du må ha plan på hvordan på mange måter håndterer en utlending i en klubb. Hvordan ta deg av han; språk, kultur, og så videre. Det er veldig mange ressurser som må brukes på det òg. I stedet for å bruke ressursene på en ung gutt som du ser: han har et talent, han skal vi øremerke, han skal jobbe med for å få han fram.”

– Informant A

Respondent I mener, i likhet med Informant A, at det på en måte har blitt en mote å kjøpe utenlandske spillere:

”Det er en mote nesten. Nesten et sånt symbol på at de er handlekraftig at du henter inn en utlending. Det å tenke langsiktig er blitt på en måte et symbol på at du ikke er handlekraftig. Det er disse kortsiktige løsningene: du sparker en trener, du henter inn noen utlendinger. Da er du handlekraftig og agerer og sånt.”

– Respondent I

Respondent I mener at det er forventningene til hvordan klubben skal framstå som kan ha gjort at det har blitt rekruttert så mange utlendinger. Å hente inn utlendinger har på denne måten blitt et symbol på at klubben er handlingsdyktig og skal satse. Likevel påpeker han også under intervjuet at det ville vært mer gunstig å utvikle egne spillere:

”Selv om alle nok innser at det (utvikling av unge spillere) er best ut i fra mange hensyn, ikke minst ut i fra økonomi. Om vi i (klubben) hadde fått fram (en ung spiller) hvert år så hadde det vært utrolig gunstig økonomisk. Også kommer alle disse bieffektene; lokal forankring, tilhørighet og alt dette (som) kommer i tillegg.”

– Respondent I

Også flere mente det kanskje hadde vært et godt trekk å utvikle spillere selv:

”Sett sånn i etterpåklokskapens lys så burde vi egentlig ha forsøkt og utviklet mest mulig lokale spillere for der har jo prisen vært høyest òg. (...) Så det burde egentlig vært sånn forretningscase mange, mange år tilbake. Vi burde startet et akademi for 10 år siden vi.”

– Respondent X

5.7 – Oppsummering

Bildet som tegnes av respondentene og informantene er at hele fotballen har endret seg. Parallelt med endringen i rekrutteringen av spillere har også fotballklubbene deltatt i en større endringsprosess. Disse endringene har resultert i at fotballklubbene har gått fra å være en forening til en forretning som forvalter mange millioner kroner. Det vil si at det har blitt mye mer penger i fotballen og at det har blitt mer å vinne, men også mer å tape. Investorer har kommet inn og har villet hatt avkastning på investert kapital. Dette har også gjort at det har blitt et større trykk på det kortsiktige i fotballen. Klubbene har i kjølevannet av dette prioritert å rekruttere etablerte spillere i stedet for å bruke tid på å utvikle selv. Fotballen har alltid vært kortsiktig, men for at det skal være plass for både utvikling og resultater må det være en balansegang mellom det langsiktige og kortsiktige.

Det synes å være bred oppfatning av at eliteserien har blitt jevnere, og at dette medfører at klubbene føler de har dårligere tid til å få resultat. Avstanden fra topp til bunn har blitt kortere og har fått klubbene til å tenke at det ikke er langt opp, eller ned. Dette bidrar til at det blir prioritert å kjøpe etablerte spillere som kan komme inn å løfte nivået på kort sikt. Siden det er en oppfatning av at norske spillere er dyre, blir valget å hente spillere fra det internasjonale spillermarkedet. Når klubbene henvender seg til det internasjonale markedet, forventer de at de vil få en som er bedre eller tilsvarende en norsk spiller til en lavere pris. Dette er oppfatningen av hvorfor norske klubber har rekruttert så mange utenlandske spillere.

Det er også en bred enighet blant de spurte om at de beste utlendingene er et positivt bidrag for norsk fotball. Likevel er de bekymret for den store andelen med utlendinger som spiller lite eller ingenting. De står i veien for utviklingen av norske spillere. Det har blitt hevdet at

klubbene ville ha fått mer igjen for å utvikle egne spillere. Selv om klubbene innser at de nok hadde hatt mer igjen av å utvikle spillere, fortsetter de å importere spillere fra utlandet.

Kapittel 6 – Oppsummering, drøfting og konklusjon

I denne oppgaven har jeg spurt *hvordan og hvorfor rekrutteringsmønsteret til norske eliteseriekubber har endret seg fra år 2000 til 2008*. I dette kapitlet vil jeg kort resymere de teoretiske inntakene fra kapittel 2 og funnene i kapittel 4 og 5. Deretter vil jeg drøfte om empirien stemmer med teoriene jeg har valgt til å belyse problemstillingen med, samtidig som jeg forsøker å nærme meg en konklusjon. Til sist i kapitlet vil jeg se på hva som kan være interessant å studere videre.

6.1 – Mot almenningens tragedie – i god tro?

Almenningens tragedie, som presentert av Hardin (1968), gir et innblikk i hvordan den økonomiske logikken i en almenning fungerer når det ikke er noen reguleringer som styrer individene. Hardin antar at individene vil forsøke å maksimere sin egen nytte på kort sikt. Dette kan føre til at individene handler på en måte som ikke er til det beste for kollektivet den er en del av. Som i eksempelet med gjeterne vil disse kortsiktige og individuelle handlingene lede til overbeite og at almenningen blir ødelagt. Siden det ikke er noen reguleringer som legger føringer på adferden, vil individene forsette å handle på denne måten som ødelegger almenningen til tross for at de vet det vil ødelegge den. Fordi individene ikke har noen garanti for at de andre som deler almenningen ikke vil maksimere sin egen nytte, vil de også selv fortsette å maksimere sin egen nytte selv om det kan ødelegge almenningen.

I eksemplet fangens dilemma (Nalebuff og Dixit 1993) vil også individene handle på en måte som er irrasjonelt for kollektivet for å få forhandlet fram den beste avtalen for seg selv. Gitt de mulige valgene individet har, vil det alltid være gunstigst for individet å følge sin egen interesse. Andre valg vil uansett føre til en høyere straffe for seg selv.

Disse innspillene tar det imidlertid for gitt at individene vet hva som er rasjonelt for dem. Slik almenningens tragedie og fangens dilemma er bygd opp er valgene enkle og konsekvensene

klare, selv om fangene rett nok mangler noe informasjon. I virkeligheten kan valgene være mer uklare og konsekvensene tvetydig. Innenfor ny-institusjonell teori (DiMaggio og Powell 1983) har Meyer og Rowan (1977) vist oss at kollektive oppfatninger av hva som er rasjonelt i et organisasjonsfelt er sosialt konstruert. Den institusjonaliserte oppfatningen blir til gjennom sosiale prosesser mellom aktørene i organisasjonsfeltet. Denne oppfatningen framstår som en myte fordi rasjonaliteten bak den bygger på hva aktørene i organisasjonsfeltet tror er den beste strategien eller beslutningen, og de vil ta sine valg på bakgrunn av denne troen.

Dersom individene i en almenning maksimerer sin nytte på en måte som er kollektivt irrasjonelt, vil almenningen bli ødelagt. Dette forutsetter at individene vet hva som er rasjonalt for dem. I fotballverdenen er ikke valgene så enkle og konsekvensene kan være tvetydige. Dette er tilfelle der ny-institusjonell teori sier at aktørene i fellesskap kan danne en felles oppfatning av hva som er rasjonelt. Når en klubb ser at alle de andre klubbene velger å kjøpe utlendinger, kan de få en tro på at dette er et rasjonelt valg. Dette kan bli forsterket av medias framstilling av utlendinger, noe som gjør at valget i alle fall er legitimt. Likevel trenger det ikke være effektivt i økonomisk forstand. Aktørene kan derfor ødelegge almenningen enten fordi de er i god tro eller fordi de i alle fall ønsker å handle legitimt når de møter tvetydige situasjoner.

6.2 – Fotballens almenning

Jeg viste i kapittel 4 at rekrutteringsmønsteret i norsk fotball har endret seg. Det har i økende grad blitt hentet utenlandske spillere til norsk fotball. Når det rekrutteres utlendinger, blir det generelt hentet færre fra norske klubber og flere fra utenlandske klubber til almenningen. Utlendingenes inntog har gjort at det er færre norske spillere i norsk toppfotball. Utenlandske spillere har også gjort at flere norske spillere har blitt plassert på benken og tribunen og fått mindre spilletid. Utlendingene tar rett og slett opp plassen norske spillere med utviklingspotensial kunne ha hatt.

Andelen utenlandske spillere i norsk fotball er den 13. høyeste i Europa. Dette er en høyere andel enn både Sverige og Danmark. Av de utenlandske spillerne i Sverige og Danmark er det

en høyere andel enn i Norge som har landslagserfaring. I Norge er det en stor del av utlendingene som ikke har lykkes helt. Fra år 2000 til 2008 er det bare en av fire utlendinger som har fått 75 prosent av spilletiden eller mer i sin klubb. I 2008 var det kun 35 prosent av utlendingene som fikk 50 prosent eller mer av spilletiden i eliteserien. Dette tyder på at mange utlendingene som hentes ikke øker kvaliteten på norsk fotball.

I norske klubber har det blitt lagt mer ressurser i ungdomsavdelingen de siste årene. Dette vises i at innsatsfaktorene har økt. Likevel har det blitt rekruttert færre spillere fra egen klubb, og selv om det har blitt flere unge spillere i norsk toppfotball, men den gjennomsnittlige spilletiden de får blitt mindre.

Eksporten av norske spillere har avtatt de siste årene. Siden det norske landslaget og de norske klubbene også har prestert dårligere enn hva som var tilfellet på 1990-tallet, er det nærliggende å tro at de norske spillerne ikke lenger er kvalitetsmessig interessante for utenlandske klubber. At det har blitt mer penger i norsk fotball kan også ha gjort det mindre attraktivt for norske spillere å dra til utlandet. På grunn av at det har blitt mer penger i norsk fotball kan klubbene være mindre avhengig av å selge spillere.

I kapittel 5 så vi at norsk fotball tidlig på 1990-tallet verken hadde de samme økonomiske ressursene eller de samme rammene eller den samme oversikten over spillermarkedet internasjonalt som de har i dag til å kjøpe spillere. Knappheten på spillere gjorde kanskje at klubben og treneren var mer opptatte av å utvikle unge spillere for å ha en ettervekst av spillere som kunne ta over for de etablerte spillerne når de en gang forsvant fra klubben.

Mer penger i fotballen betyr at det har blitt mer å vinne, men også mer å tape. Det gjør at det blir lagt enda mer vekt på de kortsiktige resultatene. Når klubbene i større grad har vært avhengige av å få resultater på kort sikt, har de følt at de må kjøpe etablerte spillere som kan heve det sportslige nivået raskt. Det har blitt sett på som den optimale løsningen for å heve det sportslige nivået enten det er i toppen, bunnen eller midten av tabellen. Men fotball handler også om utvikling av spillere og i etterpåkløkskapens lys tror klubbene at de ville ha fått mer igjen om de hadde satset på å utvikle en ung, gjerne lokal, spiller i stedet for å importere spillere som likevel ikke blir nøkkelspillere.

6.3 – Drøfting og konklusjon

Datamaterialet innhentet i denne studien viser at i kampen om gjevere plasser på tabellen har klubbene prioritert å kjøpe etablerte spillere istedenfor å utvikle spillere selv. Sentrale personer jeg intervjuet mente at siden de etablerte norske spillerne er priset høyere enn tilsvarende spillere i utlandet, har klubbene valgt å importere spillere. I utlandet forventer klubbene å finne bedre eller tilsvarende spillere til en lavere pris enn det de hadde fått i Norge. Argumentet for å importere etablerte spillere er at de vil heve det sportslige nivået kort sikt, mens motivasjonen er at de kan unngå nedrykk eller klatre oppover på tabellen.

Det har blitt mer penger knyttet til å gjøre det godt i fotballen og følgelig står det også mer på spill. Konsekvensene av et nedrykk kan for eksempel være katastrofale for en klubb. Klubbene føler derfor at de har dårlig tid til å skape det resultatet som er forventet, og kanskje budsjettet med. Dette har forsterket satsningen på å få hentet etablerte spillere som kan være med å bidra fra dagen én. På denne måten kommer klubbene i en situasjon lik de mistenkte i fangens dilemma. Klubbene vil gå for å importere spillere fordi de tror de vil få en fordel av det. De tror det vil være den gunstigste strategien for å få en fordel i forhold til de andre klubbene.

Utlendingenes inntog har likevel gjort at det har blitt færre norske spillere i norsk toppfotball. Fra sesongen i 2000 til sesongen i 2008 er andelen utlendinger mer enn fordoblet. Andelen norske spillere har i samme periode sunket fra 85 prosent til 67 prosent. Det er mengden utlendinger og fortrengningen av norske talenter som gjør at man kan hevde at importen kan undergrave norsk fotball. Tesen til Hardin (1968) kommer her til syne. Det kan virke som om klubbene vil maksimere sin egen nytte selv om det vil ødelegge almenningen på sikt.

I norsk toppfotball har 25 prosent av utlendingene fått 75 prosent eller mer spilletid fra 2000 til 2008. Det kan være nærliggende å tro at det er disse spillerne respondentene sikter til når de mener at gode utlendinger kan ha en god effekt på norske spillere. Likevel er det også en stor andel utenlandske spillere som ikke får spille. Med unntak av sesongen i år 2000 har over halvparten av de utenlandske spillerne fått under 50 prosent av spilletiden. Fordi andelen utlendinger som får lite spilletid er så høy, er det betimelig å stille spørsmålstegn ved om kvaliteten er så god og om de norske spillerne da nyter en så god kvalitetsmessig utvikling som respondentene og informantene tror.

Funnene i denne oppgaven kan tyde på at klubbene har valgt den beslutningen som verken har vært den beste for klubbene selv eller for det større kollektivet som de selv er en del av når alt kommer til alt. I lys av dette kan man spørre seg om klubbene har importert spillere fordi det har blitt konstruert en myte om at utenlandske spillere er den beste strategien, og om klubbene ikke hadde fått mer igjen av å satse på å utvikle spillere selv. Det er i alle fall lite som taler for at norsk fotball har blitt bedre siden årtusenskiftet. Landslaget, som er avhengig av at klubbene utvikler gode nasjonale spillere, har ikke kvalifisert seg til EM eller VM. Norske klubbers deltagelse i Europa-cupene har ikke vært av det store slaget. Dersom norske klubber skulle ha blitt bedre av å importere utenlandske spillere, burde det slått ut i bedre prestasjoner ute i Europa.

Denne utviklingen har ikke gått upåaktet hen i media. De siste par sesongene har media rettet fokus mot det høye antallet utenlandske spillere. Målinger av antall utenlandske spillerne har skapt debatt om det høye antallet har vært en positiv utvikling for norsk fotball. Den debatten kan ha påvirket klubbene til å tenke igjennom hva de har fått igjen av å importere spillere kontra det de kunne ha fått av å utvikle spillere selv. I sesongene etter undersøkelsene til Gammelsæter og Jakobsen (2006 og 2007) har i alle fall økningen i rekrutteringen av utenlandske spillere stoppet opp. Det kan være et tegn på at de norske toppklubbene har begynt å innse at den store importen av spillere verken har vært gunstig for dem selv, eller for norsk fotball. Det kan bety at myten om de utenlandske spillerne har begynt å miste sin status.

Mot slutten av 2008-sesongen nådde finanskrisens ringvirkninger norsk toppfotball. Finanskrisen har ført til at det er mindre kapital i omløp i økonomien generelt, og klubbene opplever at det har blitt vanskeligere å få tak i penger fra et sponsormarked som nesten har tørket inn. At klubbene får mindre midler til å kjøpe og lønne spillere kan gjøre at klubbene blir nødt til å se til egen ungdomsavdeling og tenke egenutvikling istedenfor kjøp av etablerte spillere. Det vil si at den norske almenningen (igjen) vil bli ivaretatt. Om myten om utenlandske spillere virkelig er avslørt får vi nok først svar på når norsk fotball får en ny oppgangskonjunktur. Vil klubbene da bruke penger på å importere spillere igjen, eller vil de klare å tenke langsiktig?

Denne studien viser at det finnes materiale som på mange måter kan gi en pekepinn på hvor norsk fotball er på vei. For eksempel kan man på bakgrunn av databasen som er basert på VGs Eliteguide tallfeste hvor mange unge, norske spillere som blir rekruttert hver sesong, og utenlandske datasett gir også nyttig innsikt. Dette er kunnskap norsk fotball bør benytte for å

ha en viss kontroll på hvordan norsk fotball kan se ut om for eksempel fem eller ti år. Institusjonaliserte myter kan ikke bare true almenningen, men også koste norsk fotball mer enn de smaker.

Litteraturliste

”Hvis jeg har sett lenger, så er det fordi jeg har stått på skuldrene til kjemper”

- Isaac Newton

- Berger, P. & Luckmann, T. (1967). *The Social Construction of Reality*. New York: Doubleday.
- Buvik, A. (2001). *The Industrial Purchasing Research Framework: A Comparison of Theoretical Perspectives from Micro Economics, Marketing og Organization Science*. *Journal of Business and Industrial Marketing*, 16, 6, 2001.
- DiMaggio, P. J. & Powell, W. W. (1983). *The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields*. *American Sociological Review*, 48(2), 147-160.
- DiMaggio, P. J. & Powell, W. W. (1991). *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Dixit, A. K. & Nalebuff B. J. (1993). *Thinking strategically: The Competitive Edge in Business Politics and Everyday Life*, Norton Publishing, New York, NY.
- Douma, S. & Schreuder, H. (2003). *Economic Approaches to Organizations*. Edinburgh: Pearson Education Limited.
- Gammelsæter, H. (2006). *In search of the structure of the professional football club*. Avhandling presentert til det den 22. EGOS konferansen i 2006, Bergen 6.-8 juli.
- Gammelsæter, H. & Jakobsen, S. (2006). *Utlendinger og spillerutvikling i norsk fotball*, Arbeidsnotat nr. 18/06, del av SNF-prosjekt 6286, Bergen.
- Gammelsæter, H. & Jakobsen, S. (2007). *Et tiår etter Bosman – Konsekvenser for utviklingen av norsk toppfotball*, Arbeidsnotat nr. 07/07, del av SNF-prosjekt 6286, Bergen.

- Gammelsæter, H. & Jakobsen, S. (2008). *Models of Organization in Norwegian Professional Soccer*. European Sport Management Quarterly, Vol. 8, No. 1, 1-25, March 2008.
- Gammelsæter, H. & Ohr, F. (2002). *Kampen uten ball – Om penger, ledelse og identitet i norsk fotball*, Abstrakt forlag, Oslo.
- García, B. (2007). *UEFA and the European Union: From Confrontation to Cooperation*. Journal of Contemporary European Research, Vol. 3, No. 3, 202-223.
- Gilbourne, D., Littlewood, M. & Richardson, D. (2005). *Local Training Debate. Homegrown or Home Nationals? Some Considerations on the Local Training Debate*.
- Gilje, N. & Grimen, H. (2005). *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Grønmo, S. (2007). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. 2. opplag 2007, Bergen: Fagbokforlaget.
- Hardin, G. (1968). *The Tragedy of the Commons*. Science 162(1968): 1243-1248.
- Haugen, K. K & Solberg H. A. (2009) *European club football – Why enormous Revenues are not enough?* Sport in Society, Forthcoming.
- Jacobsen, D. I. (2000). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?* 1. opplag 2000, Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.
- Johansson, J. M. & Madsen, L. B. (2008). *Den forsvunne diamant. Historien om fotballens mørke side*. Oslo: Tiden Norsk Forlag.
- Meyer J. W. & Rowan, B. (1977). *Institutionalized Organizations: formal structure as myth and ceremony*, American Journal of Sociology 83(2), 340-363.
- Milanovic, B. (2005). *Globalization and goals: does soccer show the way?* Review of International Political Economy 12:5 December 2005: 829-850.
- Oliver, C. (1991). *Strategic Responses to Institutional Processes*. Academy of Management Review, 1991, Vol. 16, No. 1, 145-179.

- Ryen, A. (2002). *Det kvalitative intervjuet: Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Selznick, P. (1957). *Leadership in administration*: New York, Harper & Row.
- Taylor, M. (2006). *Global Players? Football, Migration and Globalization, c. 1930 -2000*. Historical Social Research, Vol. 31 – 2006 – No. 1, 7-30.
- Weber, M. (2002). *Makt og byråkrati*. Oslo: Gyldendal norsk forlag.
- Wedlin, L. (2007). *The role of rankings in codifying a business school template: classifications, diffusion and mediated isomorphism in organizational fields*, European Management Review, vol. 4, no. 1, pp. 24-39.

Internettreferanser

- FIFAs rangeringsliste.

(<http://www.fifa.com/associations/association=nor/ranking/gender=m/index.html>) [16.12.08].

- Nettavisen:

Real tjente fett på Beckham. 07.07.07, Groven, Mikael Harstad

(<http://pub.tv2.no/nettavisen/sport/fotball/spania/article1202322.ece>) [3.6.09]

Blatter vil ha tak på utlendinger. 29.4.2008, Enger, Thomas:

(<http://www.nettavisen.no/sport/fotball/england/article1796723.ece>) [5.4.09]

FIFA vil ha strengere regler. 7.5.2008, Skatvedt, Henrik:

(<http://www.nettavisen.no/sport/fotball/article1818050.ece>) [29.05.09]

- Norges Fotballforbund – Innrapporterte tall fra Tippeliga og Adeccoliga 2008.

(<http://www.fotball.no/files/%7B9443A47D-02B8-4C15-BEEF-A4F2DF0EC446%7D.doc>)
[23.05.2009].

- Norges Fotballforbunds rundskriv nr. 02/08: Bestemmelse vedrørende Lokalt Utviklede Spillere. (<http://www.fotball.no/files/%7BA477C77C-7C38-4364-9545-5236F2C72840%7D.pdf>) [21.04.2009].

- Romsdals Budstikke, rbnett.no:

(<http://www.rbnett.no/apps/pbcs.dll/article?AID=/20081114/MFK01/287871695/1085>)
[3.6.09]

- Det store norske leksikon: <http://www.snl.no/dilemma> [4.5.09]

- Utenriks Departementet: Betingelser for arbeidstillatelse.

(<http://www.udi.no/templates/Page.aspx?id=8782>) [18.4.09].

- VGs Eliteguide. (<http://www.vg.no/sport/fotball/norsk/eliteguiden>) [30.06.2008].

- VG NETT. Opsahl, Per & Bøthun, Gunnar. 2009. *Disse 17 ungguttene lever proffdrømmen.*
(<http://www.vg.no/sport/fotball/engelsk/artikkel.php?artid=546356>) [29.1.2009].

- Økonomisk Rapport. *Årlige inntekter fra spillersalg mottatt av norske klubber.*
(http://orapp.no/oversikt/argang_2005/30008/rapport/visartikkel/30057) [25.2.2009].

Avisartikler

Hanstad, Dag V. (2003). *KOMMENTAR: Et bevis på småklubbens storhet*. Aftenposten Morgen, 17. november 2003, s. 26.

Jarlsbo, Øystein (2005). *Vil ha ny lov – mot utlendingene*. VG Sportbilag, 3. august, s. 6.

Johanessen, Trond (1996). *Dette landslaget skremmer fotballtoppene*. VG, 2. oktober, s. 36.

Lortentz, Cato (2008). *Hyller UTENLANDSK <<KRYDDER>> - ... men landslagsassistenten er bekymret for volumet*. VG Sportbilag, 29. oktober, s. 6.

Laakso, Remi (1996). *Omdal advarer klubbene etter Bosman-saken: - DRILLOS KAN ØDELEGGES*. Dagbladet, 26. februar, s. 10.

Vedlegg

Intervjuguiden

Utviklingen

Hvordan oppfatter du at rekrutteringsmønsteret til norske eliteseriekubber har endret seg siden midten av 1990-tallet?

Hva skyldes utviklingen?

Rekrutteringsstrategi

Hvordan oppfatter du strategien til norske fotballklubber mtp rekruttering?

Har klubbene en bevisst strategi mtp nasjonale vs utenlandske spillere?

Har klubbene en bevisst strategi mtp lokale vs andre norske og utenlandske?

Har klubbene en bevisst strategi mtp egenproduksjon vs import?

Brukes det nok ressurser (innsatsfaktorer: kompetanse (både kvantitet og kvalitet i forhold til trenere), fasiliteter, utstyr, speidere, etc) på ungdomsavdelingen og ungdomsrettede tiltak?

Har det vært en økning i innsatsfaktorene? Hvorfor har det ikke blitt rekruttert flere fra egne klubber?

Oppfatter du det som at norske fotballklubber opererer i et globalt spillermarked?

Hvorfor/hvorfor ikke?

Hva gjør klubben(e) for å håndtere dette?

Går denne satsningen på bekostning av områder som for eks. unge, lokale spillere? Unge, norske spillere?

Hvorfor har eliteseriekubbene rekruttert så mange utenlandske fotballspillere?

Har klubbene økt sin rekkevidde når det kommer til det spillermarkedet? Hvorfor? Har klubbene gjort dette aktivt?

Hvorfor tror du utenlandske spillere vil komme til norske fotballklubber?

Spenningen mellom etablerte spillere/utlendinger og utvikling av egne spillere

Hvorfor er det så mange utlendinger som ikke får spille?

Syns du det er for mange utlendinger i norsk toppfotball? Hvorfor/hvorfor ikke?

Er toppklubbene med i et nasjonalt system hvor det er et avhengighetsforhold mellom de store og små klubbene i forhold til utviklingen av nasjonale spillere? Hvorfor/hvorfor ikke?

Er det av kortsiktige hensyn utenlandske spillere blir hentet?

Komparativt

Hvordan opplever du rekrutteringen i Norge i forskjell fra Sverige og Danmark?

Er de flinkere til å rekruttere gode utenlandske spillere?

Opplever du kvaliteten til de utenlandske spillerne i Sverige/Danmark som bedre enn i Norge? Hvorfor/hvorfor ikke? (moment: strategi, kultur, penger)?